

DOMINIK TOMCZYK

Chrześcijańska Akademia Teologiczna

<https://orcid.org/0000-0003-0023-9153>

Określenie *tò euangélion* w *Corpus Paulinum*

The term *tò euangélion* in *Corpus Paulinum*

Abstract

The article presents the analysis of the term τὸ εὐαγγέλιον in *Corpus Paulinum* against the background of its use in the Greco-Roman world and the New Testament.

Having examined the apostle's texts it must be stated that he does not preach "his own" gospel. Paul highlights that "his" gospel belongs to both God (τοῦ Θεοῦ) and Christ (τοῦ Χριστοῦ). Just as Christ is indivisible, so the gospel He preaches is one (see 1 Cor 1:13). It is the Resurrected Lord of the Universe who is in the centre of the Paul's kerygma. He Himself is the subject and the object of the Gospel: the One who preaches but also the One who is preached.

No other word defines the works and theology of Paul as an apostle so accurately as the noun τὸ εὐαγγέλιον.

Keywords: *euangelion*, *euangelidzō*, Gospel, Gospel of the Kingdom, apostle Paul, *Corpus Paulinum*, Epistles of Paul, Christology, soteriology.

Abstrakt

Artykuł prezentuje analizę określenia τὸ εὐαγγέλιον w *Corpus Paulinum* na tle jego użycia w świecie grecko-rzymskim i Nowym Testamencie.

Na podstawie przeanalizowanych tekstów apostoła należy stwierdzić, że nie głosi on „własnej” Ewangelii. Paweł podkreśla, że „jego” Ewangelia jest zarówno Boga (τοῦ Θεοῦ), jak i Chrystusa (τοῦ Χριστοῦ). Tak jak Chrystus nie jest podzielny, tak i Ewangelia, którą on zwiastuje, jest jedna (zob. 1 Kor 1,13). To Zmartwychwstały Pan Wszechświata jest centrum Pawłowego kerygmatu. On sam stanowi podmiot i przedmiot Ewangelii. To On jest Tym, który głosi, ale i Tym, który jest głoszony.

Żadne inne słowo tak dobrze nie określa działalności i teologii Pawła jako apostoła, jak rzeczownik τὸ εὐαγγέλιον.

Słowa kluczowe: *euangelion*, *euangelidzō*, Ewangelia, Ewangelia królestwa, Paweł apostoł, *Corpus Paulinum*, listy Pawła, chrystologia, soteriologia.

Burton L. Mack, amerykański pisarz i badacz historii wczesnego chrześcijaństwa oraz Nowego Testamentu, w swojej książce *Mit niewinności* uważa, że listy Pawła apostoła nie są jasnym oknem na hellenistyczne chrześcijaństwo pierwotnego Kościoła, a głoszona przez niego Ewangelia „mogła być naprawdę jego własną konstrukcją, produktem błyskotliwego umysłu, wrażliwego ducha i pobudzającego, ale boleśnie nierozwiązywalnego konfliktu kulturowego”¹.

Nikt nie neguje „genialnego umysłu” Pawła ani jego wrażliwości, ani też wewnętrznego entuzjazmu w służbie Zmartwychwstałemu Panu. Z pewnością apostoł był całym sobą aktywnie zaangażowany w głoszenie Ewangelii i bronienie swojego autorytetu wobec tych, którzy go podważali, rozsiewając przeciw niemu różne oszczerstwa (por. Dz 17,1-10.13). Czy rzeczywiście jednak na podstawie tekstów należących do *Corpus Paulinum* możemy powiedzieć, że głoszona przez Pawła Ewangelia jest tylko jego własną konstrukcją? Czy termin τὸ εὐαγγέλιον, którego apostoł użył 60 razy, upoważnia nas do mówienia o „Ewangelii według Pawła” czy też „piątej Ewangelii”? Czy głoszona przez niego Ewangelia wyróżnia się czymś szczególnym na tle ówczesnego apostołskiego nauczania w pierwotnym Kościele?

W tym studium dokonamy analizy terminu τὸ εὐαγγέλιον na tle jego użycia w świecie grecko-rzymskim i Nowego Testamentu na podstawie przeglądu wszystkich miejsc w *Corpus Paulinum*, które je zawierają. Nie będziemy zajmować się szeroko rozumianą teologią „Pawłowej Ewangelii”², lecz dokonamy jedynie próby jej syntezy, koncentrując się na semantyce tego rzeczownika (1) i jego bezpośrednim kontekście, jaki odnajdujemy w Nowym Testamencie. Następnie, po ogólnym podsumowaniu określenia εὐαγγέλιον w tekstach nienależących do *Corpus Paulinum* (2), przeprowadzimy jego szczegółową analizę w czterech grupach: listy wielkie (Rz, 1–2 Kor, Ga), listy więzienne (Ef, Flp, Kol, Flm), 1–2 Tes i listy pasterskie (1–2 Tm, Tt) (3). W końcowej części odpowiemy na pytanie: Czy rzeczywiście możemy mówić o „Pawłowej Ewangelii”, do której apostoł został powołany i wyznaczony (por. Rz 1,1) poprzez osobiste objawienie Jezusa Chrystusa (por. Ga 1,12; Ef 3,3)? Zaprezentujemy „Ewangelię Pawła” jako Ewangelię Boga i Ewangelię Chrystusa, pokazując, czym jest „jego” Ewangelia i jakich obszarów życia chrześcijanina i Kościoła dotyczy (4).

¹ B.L. MACK, *A Myth of Innocence. Mark and Christian Origins* (Philadelphia 1998) 98.

² W tym zakresie zob. J. SCHNIEWIND, *Die Begriffe Wort und Evangelium bei Paulus* (Bonn 1910) 64–114; J. HARASIM, „Ewangelia św. Pawła”, *Studia Teologiczne* 4 (1986) 3–13; J.A. FITZMYER, „The Gospel in the Theology of Paul”, *Union Seminary Review* 33 (1979) 339–350; T.M. DĄBEK, „Ewangelia Pawłowa”, *Verbum Vitae* 13 (2008) 149–167.

1. Analiza semantyczna rzeczownika τὸ εὐαγγέλιον

Nowotestamentowy grecki rzeczownik τὸ εὐαγγέλιον tłumaczony jest na język polski przez wyrażenie „Dobra Nowina”. Pojawia się on 76 razy, z czego poza *Corpus Paulinum* użyto go w 16 miejscach. Tym samym udział Pawła wynosi 78,9% wszystkich odniesień tego słowa w Nowym Testamencie. Stąd niektórzy uczeni twierdzą, że „to Paweł wprowadził termin εὐαγγέλιον [*euangelion*] do słownictwa Nowego Testamentu”³.

Pośród Ewangelistów używa go Mateusz (Mt 4,23; 9,35; 24,14; 26,13) oraz Marek (Mk 1,1.14.15; 8,35; 10,29; 13,10; 14,9; 16,15). Ponadto spotykamy ten termin w *Dziejach Apostolskich* (Dz 15,7; 20,24), u Piotra apostoła (1 P 4,17) oraz w *Apokalipsie św. Jana* (Ap 14,6).

Analizowany rzeczownik nie jest nowością w tekstach Nowego Testamentu. Był stosowany o wiele wcześniej w literaturze greckiej: Homera, Arystofanesa z Aten, Izokratesa, Ajschinesa, Ksenofonta z Aten czy Diodora Sycylijszyka⁴. W czasach hellenistycznych rzeczownik εὐαγγέλιον był terminem technicznym na określenie informacji o zwycięstwie lub jakiegokolwiek innej wiadomości politycznej, lub osobistej, która przynosiła radość jej odbiorcom⁵. Słowo to było również ściśle związane z kultem rzymskich cesarzy. Mówi się nawet o sakralnym charakterze tego terminu, co nie zostało jednak naukowo potwierdzone⁶. Panujący władca był uosobieniem boskiej siły, tym samym stał w hierarchii o wiele wyżej niż zwykły człowiek. Był to θεῖος ἀνὴρ⁷, toteż jego pojawienie się odbierane było jako εὐαγγέλια – nowina, wiadomość o nim. I dlatego wszystkie wydawane przez niego dekrety i pisma były uważane także za dobrą nowinę, ponieważ oznaczały szczęście i przynosiły zbawienie ludziom. Taką pierwszą nowiną („ewangelią”) była informacja o narodzinach kolejnego władcy⁸.

³ U. BECKER, „Evangelium”, *Theologisches Begriffslexikon zum Neuen Testament*, t. 1 (ed. L. COENEN, E. BEYUTHER, H. BIETENHAR D. (Neukirchen-Vluyn 1997) 298.

⁴ Por. F. MONTANARI, *The Brill Dictionary of Ancient Greek* (Leiden – Boston 2018) 836; P. STUHLMACHER, *Das paulinische Evangelium. I. Vorgeschichte* (Forschungen zur Religion und Literatur des Alten und Neuen Testaments 95; Göttingen 1968) 182–190; J.P. DICKSON, „Gospel as News: εὐαγγέλιον – from Aristophanes to the Apostle Paul”, *New Testament Studies* 51/2 (2005) 212–216; P. POKORNÝ, *From the Gospel to the Gospels. History, Theology and Impact of the Biblical Term euangelion* (Beihefte zur Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft 195; Berlin 2013) 43–44.

⁵ Por. G. FRIEDRICH, „εὐαγγέλιον”, *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, t. 2 (ed. G. KITTEL, O. BAUMERNFELD, G. FRIEDRICH) (Stuttgart 1935) 719; U. BECKER, „Evangelium”, 295.

⁶ Por. R. BULTMANN, *Theologie des Neuen Testaments* (Uni-Taschenbücher 630; Tübingen 1980) 89; *und die viel verbreitete Ansicht, dass εὐαγγέλιον ein sakraler Terminus des Kaiserkults gewesen sei, lässt sich nicht halten.*

⁷ Por. D. DU TOIT, *Theios Anthropos. Zur Verwendung von Θεῖος ἄνθρωπος und Sinnverwandten Ausdrücken in der Literatur der Kaiserzeit* (Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament 2. Reihe 91; Tübingen 1997) 5–11; P. STUHLMACHER, *Das paulinische Evangelium*, 191–194; G. STRECKER, „εὐαγγέλιον”, *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, t. 2 (ed. H. BALZ, G. SCHNEIDER) (Stuttgart 1981) 179–180; G. STRECKER, „Das Evangelium Jesu Christi”, *Jesus Christus in Historie und Theologie. Neutestamentliche Festschrift für Hans Conzelmann zum 60. Geburtstag* (ed. G. STRECKER), (Tübingen 1975) 509–512.

⁸ W inskrypcji z Priene (ok. 9 r. po Chr.) odnajdujemy słowo εὐαγγελίων w odniesieniu do narodzin cesarza Okrawiana Augusta. Pełny tekst inskrypcji podaje W. DITTENBERGER (ed.), *Orientalis Graecae*

Omawiany rzeczownik εὐαγγέλιον winniśmy rozpatrywać jako złożenie z przy-słówka εὐ oraz rzeczownika ἄγγελος lub ἄγγελία. W ówczesnej pogańskiej grece mianem ἄγγελος nazywany był po prostu „zwiastun”; „posłaniec” (zwłaszcza bogów), ἄγγελία zaś oznaczała „wiadomość”, „przesłanie”, „poselstwo”⁹. Tego, który przynosił dobre wiadomości, nazywano εὐάγγελος („przynoszący dobrą nowinę”). Łączono go z posłannictwem od bogów. Sam Zeus posiadał epitet ὁ εὐαγγέλιος – „dawca rado-snych nowin”¹⁰. Εὐάγγελος ogłaszał przyszłość, przynosił wybawienie oraz zapowiadał szczęście i sukces. Był uważany za istotę boską (θεῖος ἄνθρωπος)¹¹.

W Nowym Testamencie należy on do rodziny słów wywodzących się z rdzenia ἀγγέλ - („wiadomość”). Rdzeń ten znajdujemy również w takich określeniach, jak ἀγγέλλ-ω („zawiadamiać” „oznajmiać”), ἀγγέλ-ια („wiadomość”, „przesłanie”, „poselstwo”), ἄγγελ-ος („zwiastun”, „posłaniec”) czy ἀπαγγέλλ-ω („donieść”, „oznajmić”)¹². Do wyrażen ściśle związanych z analizowanym rzeczownikiem należą te, które spotykamy w księgach Nowego Testamentu: εὐ-αγγελίζω („zwiastować dobrą nowinę”), εὐ-αγγελία („dobra nowina”, „wiadomość”), εὐ-αγγέλιον („na-groda”, „wynagrodzenie za dobrą nowinę”), εὐ-αγγελιστής („krzewiciel ewangelii”, „ewangelista”), προ-εὐ-αγγελίζομαι („przynieść”, „zwiastować dobrą wiadomość”)¹³. Statystykę występowania poszczególnych słów w Nowym Testamencie przedstawia tabela 1¹⁴.

Tabela 1.

	Łącznie	Mt	Mk	Łk	Dz	<i>Corpus Paulinum</i>	1 P	Ap
εὐαγγελίζω	54	1	–	10	15	23	3	2
εὐαγγέλιον	76	4	8	–	2	60	1	1
εὐαγγελιστής	3	–	–	–	1	2	–	–
προεὐαγγελίζομαι	1	–	–	–	–	1	–	–
Łącznie	134	5	8	28		86	4	3

Inscriptions Selectae. Supplementum Sylloges Inscriptionum Graecarum, t. 2 (Lipsiae 1905) 55 (nr 458): „ἦρξεν δὲ τῷ κόσμῳ τῶν δι’ αὐτὸν εὐαγγελί[ων ἢ γενέθλιος] τοῦ θεοῦ (dzień narodzin boga był dla świata początkiem dobrej nowiny, otrzymanej dzięki niemu)”. Por. G. FRIEDRICH, „εὐαγγέλιον”, 721; J. CZERSKI, *Wprowadzenie do Ksiąg Nowego Testamentu* (Opole 1996) 8.

⁹ Z. ABRAMOWICZÓWNA (ed.), *Słownik grecko-polski*, t. 1: A–Δ (Warszawa 1958) 8.

¹⁰ Z. ABRAMOWICZÓWNA (ed.), *Słownik grecko-polski*, t. 2 E–K (Warszawa 1960) 326.

¹¹ Por. C. SPICQ, *Notes de lexicographie néo-testamentaire: Supplément*, t. 3 (Orbis Biblicus et Orientalis 22/3; Göttingen 1982) 296–297; D. DU TOIT, *Theios Anthropos*, 167–170.

¹² Z. ABRAMOWICZÓWNA (ed.), *Słownik grecko-polski*, t. 1, 8, 325.

¹³ Z. ABRAMOWICZÓWNA (ed.), *Słownik grecko-polski*, t. 2, 326; Z. ABRAMOWICZÓWNA (ed.), *Słownik grecko-polski*, t. 3: Λ–Π (Warszawa 1962) 649.

¹⁴ Dane statystyczne wg R. MORGENTHALER, *Statistik des neutestamentlichen Wortschatzes* (Zürich 1958) 101.

Septuaginta poprzez εὐαγγέλιον oddaje hebrajski rzeczownik הַרְשִׁיבָּ, który oznacza (dobrą) „nowinę”, „wieści” czy też „nagrodę dla posłańca” za dobre wieści (zob. 2 Sm 4,10; 18,20.22.25.27; 2 Krl 7,9)¹⁵. Posiada on jednak znaczenie wyłącznie świeckie, bez jakiegokolwiek aspektu religijnego. W tradycji szkoły deuteronomistycznej świecki sens tego rzeczownika określa np. przyniesioną Dawidowi wiadomość o śmierci króla Saula (por. 2 Sm 4,10) czy wiadomość o śmierci zbuntowanego Absaloma zabitego przez Joaba (por. 2 Sm 18,18-27). W Drugiej Księdze Królewskiej czytamy o czterech trędowatych, którzy doświadczyli radosnej nowiny. Oto Aramejczycy, słysząc „turkot rydwanów, tętent koni i wrzawę ogromnego wojska” (2 Krl 7,6), który sprawił Pan Izraela, w pośpiechu opuścili swój obóz (por. 2 Krl 7,5). Wiadomość o tym fakcie trędowaci zanieśli do pałacu królewskiego (por. 2 Krl 7,9), dzięki czemu całe miasto ocalało od nadchodzącej głodowej śmierci. Ta wiadomość była εὐαγγελίας – „radosną nowiną” (2 Krl 7,9)¹⁶. Pomimo iż w Nowym Testamencie forma rzeczownikowa τὸ εὐαγγέλιον występuje częściej od formy czasownikowej εὐαγγελίζω (zastosowano ją 54 razy, z czego 23 razy w *Corpus Paulinum*), to samo określenie nie jest jednoznaczne.

Εὐ – jako prefiks może być traktowany przymiotnikowo bądź przysłówkowo. Najczęściej w Nowym Testamencie pojawia się jako przysówek, szczególnie w połączeniu z rdzeniem czasownika. „Służy do wzmocnienia wartości semantycznej drugiego członu złożenia”¹⁷. W naszym przypadku przysówek εὐ – znaczy „dobrze, gruntownie, dokładnie” i jest wykładnikiem pojęcia wielkości, czegoś dużego, obfitego¹⁸. Przed narodzinami Jezusa Chrystusa słowo εὐαγγέλιον oznaczało „nagrodę za dobre wieści” lub po prostu „dobre wieści”¹⁹.

¹⁵ Por. L. KOEHLER, W. BAUMGARTNER, J.J. STAMM, *Wielki słownik hebrajsko-polski i aramejsko-polski Starego Testamentu*, t. 1: *Słownik hebrajsko-polski* (Prymasowska Seria Biblijna 30; Warszawa 2013) 155 {1453}; O. SCHILLING, „בשר, bśr”, *Theological Dictionary of the Old Testament*, t. 2 (ed. J.G. BOTTERWECK, H. RINGGREN, H.-J. FABRY), (Grand Rapids 1975) 313–316. W Septuagincie spotykamy także inny rzeczownik, εὐαγγελία, którego brak w Nowym Testamencie (zob. 2 Sm 18,20.22.27; 2 Krl 7,9). Podobnie jak εὐαγγέλιον tłumaczy on to samo hebr. הַרְשִׁיבָּ. Zob. P. STUHLMACHER, *Das paulinische Evangelium*, 109–122; T. MURAOKA, *A Greek-English Lexicon of the Septuagint* (Louvain – Paris – Walpole 2009) 297.

¹⁶ Szczegółową analizę tekstu 2 Krl 7 przeprowadził A. TRONINA, „Dobra nowina u bram Samarii (2 Krl 7)”, *Verbum Vitae* 2 (2002) 19–30.

¹⁷ R. POPOWSKI, *Struktura semantyczna neologizmów w listach Pawła z Tarsu* (Lublin 1978) 35. Por. F. BLASS, A. DEBRUNNER, F. REHKOPF, *Grammatik des neutestamentlichen Griechisch* (Göttingen 1984) § 111.3.

¹⁸ Por. Z. ABRAMOWICZÓWNA (ed.), *Słownik grecko-polski*, t. 2, 325.

¹⁹ Por. Z. ABRAMOWICZÓWNA (ed.), *Słownik grecko-polski*, t. 2, 326; J. STRONG, *Grecko-polski słownik Stronga z lokalizacją słów greckich i kodami Popowskiego* (Prymasowska Seria Biblijna 42; Warszawa 2015) 317 {G2098}; R. POPOWSKI, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu. Wydanie z pełną lokalizacją greckich haseł, kluczem polsko-greckim oraz indeksem form czasownikowych* (Prymasowska Seria Biblijna 3; Warszawa 1994) 239–240 {P2092}.

2. Τὸ εὐαγγέλιον poza *Corpus Paulinum*

Przyglądając się nowotestamentowym tekstom poza *Corpus Paulinum*, warto zwrócić uwagę na czasownik występujący z omawianym rzeczownikiem. I tak Mateusz łączy τὸ εὐαγγέλιον z czasownikiem κηρῦσσω. Oznacza on „podawanie do publicznej wiadomości”, „rozgłaszanie, otwarcie czegoś, co stało się faktem”, „nawoływanie do opamiętania i wewnętrznego nawrócenia” (por. Mt 3,1; 4,17.23; 9,35; 10,7.27; 11,1; 24,14; 26,13). Tą Dobrą Nowiną, głoszoną przez Jezusa, jest On sam. Jego przyjście na świat samo w sobie stało się Ewangelią, podobnie jak to miało miejsce w odniesieniu do narodzin rzymskiego cesarza. Należy jednak podkreślić zasadniczą różnicę w rozumieniu tego rzeczownika przez autorów Nowego Testamentu. Τὸ εὐαγγέλιον nie potwierdzało jedynie samego faktu dobrej wiadomości. W przypadku Jezusa chodziło o Jego oddziaływanie na człowieka w obszarze ciała i ducha. Orędzie Jezusa jest τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας (zob. Mt 4,23; 9,35). Ta Dobra Nowina jako „Ewangelia królestwa” jest jednocześnie „Ewangelią o królestwie” (zob. Mt 24,14; 26,13; 1 Tes 2,11-12). Stanowi ona typowy dla Mateusza zwrot oznaczający „nową, radosną wieść o królestwie Bożym, które było zapowiedziane przez proroków, a które Jezus zainaugurował tu na ziemi swoim wystąpieniem (por. Mt 4,17)”²⁰. Głoszenie Ewangelii o królestwie Bożym dotyczy tego, co Bóg już zrobił (lub czego dokona jeszcze w przyszłości), aby zbawić człowieka²¹.

Marek swoją Ewangelię rozpoczyna jednoznacznym stwierdzeniem: „Początek Ewangelii Jezusa Chrystusa, Syna Bożego” (Mk 1,1). Podobnie jak u Mateusza, także i on τὸ εὐαγγέλιον łączy z czasownikiem κηρῦσσειν: „Jezus przyszedł do Galilei i głosił Ewangelię Bożą (κηρῦσσειν τὸ εὐαγγέλιον τοῦ θεοῦ)” (Mk 1,14).

U Marka interesujący nas rzeczownik możemy rozpatrywać dwojako: albo w aspekcie przedmiotowym, albo podmiotowym. W wymiarze przedmiotowym Ewangelia jako Dobra Nowina jest „Ewangelią o Jezusie” (*genetivus obiectivus*), zaś w aspekcie podmiotowym jest „Ewangelią samego Jezusa” (*genetivus subiectivus*)²². „W centrum zainteresowania stoi nie tyle nauka Jezusa, ile Jego osoba. W ten sposób Ewangelia (...) jest żywą nowiną o Jezusie, której On sam jest ośrodkiem”²³. Jezus jest rdzeniem owej „Ewangelii Bożej” (zob. Mk 1,14). To On wzywa do nawrócenia i do wiary w Dobrą Nowinę, którą głosi, ponieważ w Nim samym przybliżyło się królestwo Boże do każ-

²⁰ J. HOMERSKI, *Ewangelia według św. Mateusza. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz* (Pismo Święte Nowego Testamentu III/1; Poznań 2004) 121.

²¹ J. GNILKA, *Das Matthäusevangelium. Kommentar zu Kap. 1, 1–13, 58* (Herders Theologischer Kommentar zum Neuen Testament I/1; Freiburg – Basel – Wien 1986) 107.

²² Por. A. PIWOWAR, *Składnia języka greckiego Nowego Testamentu* (Lublin 2017) § 44–45; G.O. SANTIAGO, „Euangelion alle origini del cristianesimo”, *Rivista Biblica* 64/1–2 (2016) 193–198.

²³ H. LANGKAMMER, *Ewangelia według św. Marka. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz* (Pismo Święte Nowego Testamentu III/2; Poznań 2007) 76.

dego człowieka. Teraz nadeszło ono w Jego osobie i w Jego dziełach, już jest „pośród” nas (zob. Łk 17,21)²⁴.

Podobnie jak Ewangelià jest „Boża” (τοῦ Θεοῦ), tak i zwiastowane królestwo jest „Boże” (τοῦ Θεοῦ; zob. Mk 1,15). Pomimo iż w słowach Jezusa, utrwalonych w piśmiach Nowego Testamentu, nigdzie nie spotykamy wyrażenia „Ewangelia królestwa” (τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας), możemy śmiało zakładać, że „Ewangelia Boża” jest równocześnie „Ewangelià królestwa” Kerygmat Jezusa jest głosem o Nim samym, o Bogu, który stał się człowiekiem i zamieszkał pośród nas (J 1,14). „To, co zostało dane w Jego osobie, stanowi treść Ewangelii”²⁵. Jezus urzeczywistnia nadejście królestwa Bożego na ziemi.

Zarówno Łukasz, jak i Jan nie używają w swoich Ewangeliach określeń τὸ εὐαγγέλιον. W Dziejach Apostolskich autor posłużył się tym rzeczownikiem tylko w dwóch miejscach. Za pierwszym razem włożył „słowo Ewangelii” w usta Piotra (Dz 15,7). W drugim przypadku są to słowa Pawła apostoła, które padły podczas pożegnania ze starszyzną Kościoła w Efezie: „Lecz ja zgola nie cenię sobie życia, bylebym tylko dokończył biegu i posługiwania, które otrzymałem od Pana Jezusa; [bylebym] dał świadectwo o Ewangelii łaski Bożej (τὸ εὐαγγέλιον τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ)” (Dz 20,24).

Piotr, wspominając rozpoczęcie Bożego sądu, stawia retorycznie pytanie: „(...) to jaki będzie koniec tych, którzy nie są posłuszni Ewangelii Bożej?” (1 P 4,17). Jan ewangelista zaś w swojej Apokalipsie mówi nam o „odwiecznej Dobrej Nowinie (εὐγγέλιον αἰώνιον)”, której orędzie zostanie obwieszczony mieszkańcom „każdego narodu, szczepu, języka i ludu” (Ap 14,6). Kontekst sugeruje, że wydzwięk gr. εὐγγέλιον ma tutaj sens skromniejszy i możemy je interpretować jako „przesłanie” „Wieczyste przesłanie oznacza nie tyle, że jest ono odwieczne, lecz że jest wieczyście ważne”²⁶. Chodzi o przesłanie do uczczenia Boga i zapowiedź nadchodzącego sądu i nagrody (por. Ap 14,7). Użyty przymiotnik αἰώνιος podkreśla odwieczność i bezgraniczność, jako cechę Bożej rzeczywistości, a także trwałość i stałość w kontekście wiecznej nieskończoności²⁷.

3. Pawłowe τὸ εὐαγγέλιον

W celu łatwiejszego omawiania badanego rzeczownika zgrupujemy obecnie 60 tekstów biblijnych z *Corpus Paulinum* w 4 podstawowe grupy, co prezentuje tabela 2. Przy

²⁴ Zagadnienie interpretacji ἐντὸς ὑμῶν i ἐν μέσῳ dobrze przedstawił B. LISIECKI, „Królestwo Boże wewnątrz nas czy pośród nas?”, *Colloquia Theologica Ottoniana* 2 (2017) 127–144, szcz. 131–135.

²⁵ G. FRIEDRICH, „εὐαγγέλιον”, 725.

²⁶ M. WOJCIECHOWSKI, *Apokalipsa świętego Jana. Wstęp. Przekład z oryginału. Komentarz* (Nowy Komentarz Biblijny XX; Częstochowa 2012).

²⁷ Por. J. STRONG, *Grecko-polski słownik Stronga*, 26 [G166]; R. POPOWSKI, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, 16 [P166]; W. BAUER, *Griechisch-deutsches Wörterbuch zum Neuen Testament*, 53–56.

każdej z pozycji mamy łączną liczbę oraz procentowy udział danej grupy w stosunku do wszystkich tekstów w *Corpus Paulinum*²⁸.

Tabela 2.

Listy wielkie (Rz, 1–2 Kor, Ga)	Listy więzienne (Ef, Flp, Kol, Flm)	Listy pasterskie (1–2 Tm, Tt)	1–2 Tes
32	16	4	8
53,3%	26,7%	6,7%	13,3%

Rzeczownik εὐαγγέλιον najczęściej występuje w listach wielkich (53,3%) oraz listach więziennych (26,7%). Paweł posługuje się nim w tych dwóch grupach listów łącznie aż 48 razy. Daje to 80% tekstów tego rzeczownika u apostoła i 63% wszystkich tekstów, jakie znajdujemy w Nowym Testamencie. Jeżeli weźmiemy pod uwagę częstotliwość względną występowania omawianego rzeczownika, to kolejność uporządkowana malejąco przedstawia się następująco: Rz i Flp – 9 razy, 1 i 2 Kor – 8 razy, Ga – 7 razy, 1 Tes – 6 razy, Ef – 4 razy, 2 Tm – 3 razy, 2 Tes i Kol – 2 razy, 1 Tm i Flm – 1 raz.

Warto zastanowić się, czy odbiorcy Listów Pawła rozumieli właściwie to, co kryło się pod rzeczownikiem τὸ εὐαγγέλιον lub τὸ εὐαγγέλιον τοῦ θεοῦ (podobnie jak pod pojęciem ἡ βασιλεία i wyrażeniem ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ). Być może termin „królestwo” lub fraza „królestwo Boże” było bardziej zrozumiałe niż „Ewangelia”, ze względu na jego starotestamentowy przekaz, związany z oczekiwaniem na przybycie obiecane Mesjasza. Z Nim łączono bowiem nadejście Bożego królestwa. Być może Paweł tak często używał terminu εὐαγγέλιον (zawsze w liczbie pojedynczej) ze względu na to, że nie był on do końca „jednolity, jasno zdefiniowany”²⁹, i dlatego zaistniała potrzeba doprecyzowania jego znaczenia. Można również zakładać, że Paweł chciał poszerzyć jego zakres znaczeniowy, by pokazać wielowymiarowość i wewnętrzną dynamikę analizowanego rzeczownika.

Niestety, sam apostoł w swoich tekstach nie wypowiada się jednoznacznie na temat tego, czym jest τὸ εὐαγγέλιον, i nie podaje nam jednej, spójnej definicji.

Paweł łączy rzeczownik z licznymi dopełnieniami oraz przyimkami. Warto również zauważyć, że tylko w 3 miejscach (na 60!) nie używa on rodzajnika określonego (Rz 1,1; 2 Kor 11,4³⁰; Ga 1,6). Może to oznaczać, że Paweł dość precyzyjnie rozumiał semantykę tego słowa jako „rzeczywistość dobrze znaną i określoną” w sensie teologicznym³¹. Głosi on

²⁸ Por. R. MORGENTHALER, *Statistik des neutestamentlichen Wortschatzes*, 161.

²⁹ G. FRIEDRICH, „εὐαγγέλιον”, 726–727.

³⁰ *Ὑπέταξτε τὴν ἐκκλησίαν ὑποταχθεὶς ὡς τὸ εὐαγγέλιον ἑτέρου* (2 Kor 11,4) skorelowane jest z εἰς ἕτερον εὐαγγέλιον (Ga 1,6). W tym przypadku Paweł być może rozumie jakąś ogólną dobrą nowinę, która nie miała zbyt wiele wspólnego z głównym przekazem głoszonego kerygmatu w pierwszych gminach chrześcijańskich.

³¹ S. HAREZGA, *Pierwszy i Drugi List do Tymoteusza. List do Tytusa. Wstęp. Przekład z oryginału. Komentarz* (Nowy Komentarz Biblijny XIV; Częstochowa 2018) 160.

jedną i tę samą Ewangelię, poza którą nie ma żadnej innej Ewangelii. Czy jest to swego rodzaju Pawłowe *concordia discors*? Przyjrzyjmy się zatem, czym jest wyrażenie *εὐαγγέλιον* w rozumieniu Apostoła Narodów w poszczególnych listach i ich grupach.

3.1. Teologia Pawłowej Ewangelii (Ga, Rz, 1–2 Kor)

W listach wielkich (Rz, 1–2 Kor, Ga), które wyszły prawdopodobnie spod ręki samego Pawła³², apostoł używa interesującego nas rzeczownika 32 razy. Podkreśla to z pewnością wagę tego określenia nie tylko dla jego odbiorców, ale i dla samego autora listów.

3.1.1. Nie ma innej Ewangelii (Ga)

W Liście do Galatów apostoł od samego początku jest zdziwiony, że Galacjanie są niestali w stosunku do jego zwiastowania Ewangelii. Choć zostali powołani w łasce Chrystusowej, to teraz interesują się „inną Ewangelią” (*εἰς ἕτερον εὐαγγέλιον*), którą głoszą jego przeciwnicy (zob. Ga 1,6). Paweł podkreśla bardzo dobitnie: „innej jednak Ewangelii nie ma; są tylko jacyś ludzie, którzy sięją wśród was zamęt i którzy chcieliby przekręcić Ewangelię Chrystusową” (Ga 1,7). Użyte przez apostoła przymiotniki *ἕτερος* („inny”) i *ἄλλος* („inny”) zaprzeczają jakiegokolwiek tożsamości fałszywej z prawdziwą Ewangelią, wskazując na fakt, że „inna Ewangelia” nie jest w ogóle Ewangelią, a jedynie jakąś ludzką doktryną³³. Jego radykalne wręcz stwierdzenie: „innej jednak Ewangelii nie ma” (Ga 1,7) wskazuje na absolutną niemożliwość jej istnienia. Tak jak Chrystus nie jest podzielny, tak i Ewangelia. Jest tylko jedna Ewangelia – „Ewangelia Boga” i „Ewangelia Chrystusa” (zob. Ga 2,9; 1 Kor 1,12-13). W ten sposób znaczenie semantyczne omawianego rzeczownika u Pawła biegnie zawsze tylko w jednym kierunku – od „Ewangelii Boga” / „Ewangelii Chrystusa” do „mojej Ewangelii”. Nigdy na odwrót³⁴.

Przeciwieństwem „innej Ewangelii” jest „jego Ewangelia”, którą apostoł głosi (zob. Rz 2,16; 16,25; 2 Tm 2,8). Potrójna formuła otwierająca tekst Ga 1,11: „Oświadczam więc wam, bracia, że głoszona przeze mnie Ewangelia (...)” (*γνωρίζω γὰρ ὑμῖν, ἀδελφοί*) „wskazuje, iż autor pragnie przekazać (*γνωρίζω*) bliskim mu adresatom (*ἀδελφοί*) jakąś istotną informację: *γνωρίζω + ὑμῖν, ἀδελφοί + PRZEDMIOT*”³⁵. Czasownik *γνωρίζω* potwierdza, że nie chodzi tutaj o stwierdzenia banalne, ale ważne w ramach

³² Ogólne wprowadzenie w zbiór Pawłowych listów (*Corpus Paulinum*), ich charakterystykę, język i styl zob. S. MĘDALA, „Ewangelia św. Pawła (Wprowadzenie ogólne do listów św. Pawła)”, *Dzieje Apostolskie, Listy Św. Pawła* (ed. A.S. JASIŃSKI, S. MĘDALA, G. RAFIŃSKI, W. RAKOCY, H. SKOCZYŁAS, B. WIDŁA) (Wprowadzenie w Myśl i Wezwanie Ksiąg Biblijnych 9; Warszawa 1997) 92–98.

³³ Por. F. BLASS, A. DEBRUNNER, F. REHKOPF, *Grammatik des neutestamentlichen Griechisch*, § 306.

³⁴ Por. A. JANKOWSKI, *List do Galatów. Wstęp historyczno-krytyczny i komentarz do przekładu z tekstu greckiego* (Kraków 1973) 25; M. WOLTER, *Paul. An Outline of His Theology* (Waco 2015) 58–59.

³⁵ R. PINDEL, *W obronie prawdy Ewangelii: analiza literacko-retoryczna Ga 1,11–2,21* (Kraków 2001) 170.

porządku historiozbawczego człowieka³⁶. Podkreśla to obecność w analizowanym zdaniu technicznego terminu ἀποκάλυψις³⁷.

Właśnie tą informacją jest głoszona przez niego Ewangelia. Paweł uroczyście oświadcza, że nie jest ona wymysłem ludzkim (κατὰ ἀνθρώπων). Ewangelia według człowieka byłaby „ewangelią”, dla której człowiek (mówiąc współcześnie: społeczeństwo) stanowiłby miarę, normę, tym samym byłaby „ewangelią” według ludzkiego gustu³⁸. Apostoł zaś ani jej nie wymyślił, ani jej nie otrzymał, ani też nie nauczył się jej od innego człowieka (παρὰ ἀνθρώπου), lecz objawił mu ją sam Jezus Chrystus (δι’ ἀποκαλύψεως Ἰησοῦ Χριστοῦ; zob. Ga 1, 11-12). „Jezus Chrystus jest zarówno autorem, jak i przedmiotem tego objawienia”³⁹. Ta Ewangelia Jezusa i o Jezusie jako Mesjaszu stała się wręcz własnością apostoła, ponieważ objawił mu ją sam Zmartwychwstały na drodze do Damaszku i dzięki temu „dał początek apostołskiemu orędziu Pawła”⁴⁰. Skoro „jego Ewangelia” jest objawieniem przez/według Jezusa Chrystusa, tym samym jest to Ewangelia „Boga jako objawionego, ukrzyżowanego, umarłego i zmartwychwstałego Jezusa Chrystusa, który jest jedyną drogą osiągnięcia zbawienia”⁴¹. Typowy dla Pawła przyimek διὰ („przez”, „poprzez”) podkreśla rolę pośrednika i autora objawienia, którym jest sam Jezus⁴². Apostoł wskazuje na fakt, że „jego” Ewangelia niczym nie różni się od Ewangelii głoszonej przez pozostałych apostołów, szczególnie przez filary Kościoła w Jerozolimie: Jakuba, Piotra i Jana (zob. Ga 2,9). Podobnie jak im, tak i jemu została ona powierzona przez Chrystusa. Użyty tutaj *perfectum passivi* πεπίστευμαι czasownika πιστεύω jednoznacznie podkreśla pochodzenie Pawłowej Ewangelii. Paweł wierzy w to, co głosi, jest przekonany o prawdziwości Bożego orędzia⁴³. „Objawienie” i „Ewangelia” łączą się ze sobą w triadzie: Bóg – Jezus Chrystus – Paweł. Ewangelia Pawła jest nośnikiem Bożego objawienia, ponieważ jej głoszenie jest dla słuchaczy objawianiem Syna Bożego w słowie Ewangelii⁴⁴.

³⁶ Zdaniem P. Stuhlmachera użyte tutaj γωριζω posiada wyraźnie charakter eschatologiczny. Por. P. STUHLMACHER, *Das paulinische Evangelium*, 69: γωριζω wäre dann also Ausdruck für die Kundgabe eines eschatologischen Tatbestandes.

³⁷ Por. P. STUHLMACHER, *Das paulinische Evangelium*, 170–172.

³⁸ Por. F. MUSSNER, *Der Galaterbrief* (Herders Theologischer Kommentar zum Neuen Testament IX; Freiburg – Basel – Wien 1974) 65, przypis 111.

³⁹ A. JANKOWSKI, *List do Galatów*, 29. Uważa on, że mamy tutaj do czynienia raczej z *genetivus generaliter determinans* niż *genetivus subiectivus*. Zob. M. ZERWICK, *Biblical Greek* (Scripta Pontificii Instituti Biblici 114; Rome 1963), § 39.

⁴⁰ A. JANKOWSKI, *List do Galatów*, 29. Por. H. SCHLIER, *Der Brief an die Galater* (Kritisch-exegetischer Kommentar über das Neue Testament VII; Göttingen 1971) 47: *es ist des Apostels Eigentum auf dem Wege der Selbstenshüllung Jesu Christi geworden*.

⁴¹ K. WEGENAST, *Das Verständnis der Tradition bei Paulus und in den Deuteropaulinen* (Wissenschaftliche Monographien zum Alten und Neuen Testament 8; Neukirchen 1962) 44.

⁴² Starostycznie διὰ z dopełniaczem występuje w Nowym Testamencie zdecydowanie częściej (386 razy) aniżeli z biernikiem (280 razy), szczególnie u Pawła. Por. F. BLASS, A. DEBRUNNER, F. REHKOPF, *Grammatik des neutestamentlichen Griechisch*, § 223.

⁴³ Por. J. STRONG, *Grecko-polski słownik Stronga*, 620 {G4100}; R. POPOWSKI, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, 494–495 {P3977}; W. BAUER, *Griechisch-deutsches Wörterbuch zum Neuen Testament*, 1309–1313.

⁴⁴ Por. M. WOLTER, „Das Evangelium”, *Paulus Handbuch* (ed. F.W. HORN), (Tübingen 2013) 338.

Element osobistego objawienia u Pawła występuje od samego początku jego powołania na apostoła. Jest on kluczowy do zrozumienia „jego” Ewangelii. Bezpośrednie spotkanie ze Zmartwychwstałym Chrystusem u bram Damaszku odcisnęło być może niezatarte znamię na jego osobowości (zob. Dz 9,1-9; 22,6-16; 26,12-18). „Dla Pawła widzenie Zmartwychwstałego jest bezpośrednim dowodem Bożego usprawiedliwienia, które stało się głównym tematem jego teologii. Pod tym względem Ewangelia i teologia apostoła znajdują się u podstaw jego powołania, a nawet w samym akcie powołania”⁴⁵. Moment Bożego wyboru na Apostoła Narodów stał się dla niego powołaniem do głoszenia Ewangelii o zmartwychwstałym Chrystusie. Otrzymane objawienie stało się bezpośrednim upoważnieniem do głoszenia Dobrej Nowiny o zbawczej śmierci i zmartwychwstaniu Pana. Stąd nie potrzebował on żadnego innego potwierdzenia. Osobiste objawienie było dla Pawła czymś większym niż ludzka autoryzacja jego misji. Dlatego też dopiero po 14 latach udał się do Jerozolimy, aby wyłożyć na osobności tym, „którzy się cieszą jakimś poważaniem”, głoszoną poganom „swoją Ewangelię” (zob. Ga 2,2.6).

Paweł wspomina o prawdzie Ewangelii (ἡ ἀλήθεια τοῦ εὐαγγελίου), którą jest wolność w Chrystusie (zob. Ga 2,5). Ta „prawda” – jako obowiązujący wzorzec – jest unikalna, ale i uniwersalna, ponieważ wynika z tego samego Bożego źródła i dlatego obowiązuje wszystkich – nawet Kefasa, któremu zwrócił uwagę na dwuznaczność jego postępowania (zob. Ga 2,14)⁴⁶.

Autor podkreśla, że nie ma Ewangelii Pawła ani Piotra, ani Jakuba, ani Jana. Jest tylko jedna Ewangelia Jezusa Chrystusa, która jest równocześnie Ewangelią o Jezusie Chrystusie. Nie chodzi o to, komu ona jest głoszona: czy nieobrzezany (działalność Pawła), czy też obrzezany (działalność Jakuba, Piotra i Jana). Chodzi o sam fakt powołania do jej głoszenia, o jej powierzenie (πεπίστευμαι) przez Boga (zob. Ga 2,7; 1 Tm 1,11; 1 Tes 2,4). To On staje za głoszonym słowem i to On jest przedmiotem tego słowa. Nie można być głosicielem Ewangelii, jeżeli nie została ona powierzona przez Boga głoszącemu. Przekaz Ewangelii jest ściśle związany z osobistym powołaniem. To powołanie daje nawet prawo do pewnej interpretacji powierzonego Bożego orędzia w ramach otrzymanego osobistego objawienia i przez to czyni głoszoną przez Pawła Ewangelię „jego Ewangelią”⁴⁷.

⁴⁵ U. LUCK, „Die Bekehrung des Paulus und das Paulinische Evangelium. Zur Frage der Evidenz in Botschaft und Theologie des Apostels”, *Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft und die Kunde des Urchristentums* 76/3–4 (1985) 201.

⁴⁶ Por. R. PINDEL, *W obronie prawdy Ewangelii*, 268–269.

⁴⁷ Por. E. GRÄSSER, „Das eine Evangelium. Hermeneutische Erwägungen zu Gal 1,6–10: Rudolf Bultmann zum 85. Geburtstag”, *Zeitschrift für Theologie und Kirche* 3 (1969) 317: *Das paulinische Evangelium hat Gott selber zum auctor (1,1. 11f. 16). „Paulinisch” vermag es genannt zu werden, weil es das dem Apostel „anvertraute” Evangelium ist (2, 7; vgl. 1Thess 2, 4) – gewiß auch das zur Interpretation anvertraute.*

3.1.2. Głoszenie Ewangelii jako życiowa pasja Pawła (Rz)

W preskrypcie Listu do Rzymian Paweł stwierdza, że jest sługą Jezusa Chrystusa. Został przez Niego powołany na apostoła oraz „przeznaczony do głoszenia Ewangelii Bożej” (Rz 1,1). Użyte tutaj ἀφορισμένος εἰς εὐαγγέλιον θεοῦ koreluje z πεπίστευμαι τὸ εὐαγγέλιον (τῆς ἀκροβυστίας) z Ga 2,7. Konsekwencją powołania do bycia apostołem jest przeznaczenie, czy też oddelegowanie do czynności głoszenia Ewangelii. Czasowniki καλέω i ἀφορίζω związane są z εὐαγγελίζω τὸ εὐαγγέλιον. Apostoł jest w niej zanurzony, jest nią „prześiknięty” do cna. „Całe życie apostoła pozostaje na usługach Ewangelii”⁴⁸.

Paweł jest tutaj λειτουργός – publicznym sługą sprawującym kapłańskie posługiwanie wobec Króla Królów i Pana Panów (zob. Rz 15,16; 2 Kor 9,13). Ta kapłańska służba wymaga zaangażowania się „całego człowieka, jego myśli, woli i działania”⁴⁹, i to właśnie oznacza zwrot ἐν τῷ πνεύματι μου (zob. Rz 1,9). Słusznie zatem napisał Augustyn Jankowski, że „dla Pawła «głosić słowo» czy «Ewangelię» – to pasja życiowa”⁵⁰. Określenie εὐαγγέλιον θεοῦ z Rz 1,1 podkreśla Sprawcę głoszonej Ewangelii – bezpośrednie źródło, w przypadku gdy τὸ εὐαγγέλιον μου (zob. Rz 2,16; 16,25; 2 Tm 2,8) oraz τὸ εὐαγγέλιον ὑμῶν (zob. 2 Kor 4,3; 1 Tes 1,5; 2 Tes 2,14) wskazuje na głoszącego⁵¹.

Ewangelia, którą głosi Paweł jako Ewangelię Syna Bożego (zob. Rz 1,9), nie jest dla niego powodem do wstydu, ale jest „mocą Bożą ku zbawieniu dla każdego wierzącego, najpierw dla Żyda, potem dla Greka” (Rz 1,16). Słowa te są definicją jego Ewangelii. Oto Bóg będzie sądził człowieka i jego czyny w świetle Pawłowej Ewangelii διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ. „Εὐαγγέλιον jest nie tylko skuteczną miarą sądu, ale także skuteczną mocą wybawienia w ostatecznym wyroku”⁵². Ewangelia Pawła jest Ewangelią Bożego sądu, ale także Ewangelią łaski Jezusa Chrystusa (zob. Rz 2,16). Ten eschatologiczny aspekt głoszonej Ewangelii wyraził on w dwóch biblijnych tekstach: Kol 1,5, gdzie mówi o „słowie prawdy Ewangelii” (por. 2 Kor 6,7; Ef 1,13; 2 Tm 2,15), oraz w Ef 1,13, gdzie dzięki nadziei złożonej w Chrystusie Ewangelia stała się „Ewangelią zbawienia”.

⁴⁸ K. ROMANIUK, *List do Rzymian*, 84.

⁴⁹ O. MICHEL, *Der Brief an die Römer* (Kritisch-exegetischer Kommentar über das Neue Testament IV; Göttingen 141978) 81.

⁵⁰ A. JANKOWSKI, *Kerygmat w Kościele apostołskim Nowotestamentowa teologia głoszenia Słowa Bożego* (Częstochowa 1989) 124.

⁵¹ Dopelniać może być interpretowany w ramach funkcji podmiotu (*genetivus subiectivus*): Ewangelia głoszona przez Boga, lub samego dopełnienia (*genetivus obiectivus*): Ewangelia o Bogu. Por. F. BLASS, A. DEBRUNNER, F. REHKOPF, *Grammatik des neutestamentlichen Griechisch*, § 163, nota 2; K. ROMANIUK, *List do Rzymian. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz* (Pismo Święte Nowego Testamentu VI/1; Poznań – Warszawa 1978) 77–78; A. PIŃOWAR, *Składnia języka greckiego Nowego Testamentu*, § 44–45.

⁵² J. SCHNIEWIND, *Die Begriffe Wort und Evangelium bei Paulus*, 80. R. Bultmann mówiąc o Bogu, którego winniśmy się lękać, mówi również o „łaskawym działaniu Sędziego”, które połączone jest z Jego łaską (χάρις). Por. R. BULTMANN, *Theologie des Neuen Testaments*, 289; W. BAUER, *Griechisch-deutsches Wörterbuch zum Neuen Testament*, 1617–1618.

Prawda Ewangelii jest prawdą zbawienia i prawdą o zbawieniu. Ma ona unikalne cechy, których nie da się w żaden inny sposób odtworzyć. „Jej wyjątkowość jest ściśle związana z jej eschatologicznym charakterem”⁵³. Ernst Käsemann nazwał ją „epifanią eschatologicznej mocy Boga”⁵⁴.

Zbawienie stało się dostępne dzięki głoszeniu słowa prawdy – Ewangelii (por. Kol 1,5), dzięki zwiastowaniu „Ewangelii zbawienia (τὸ εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας)” (Ef 1,13), które teraz ujawniło ukrytą tajemnicę Boga (Kol 1,25-27; 4,3; Ef 3,1-3; 6,19)⁵⁵. Główna przyczyna zbawienia nie leży jednak w samym głoszeniu słowa. Zbawienie jest już dostępne dla człowieka, ponieważ Chrystus pojednał nas z Bogiem (zob. 2 Kor 5,18-20) i zapłacił cenę wykupu (zob. 1 Kor 6,20; 7,23)⁵⁶. Zadaniem Pawła, jako sługi Chrystusa, jest głoszenie Ewangelii jako słowa Bożego o Chrystusie ukrzyżowanym, zmartwychwstałym, zwycięskim i chwalebny. Ta Ewangelia była dotychczas tajemnicą (τὸ μυστήριον) ukrytą od wieków i pokoleń, a która została „teraz objawiona Jego świętym” (Kol 1,26). Tą tajemnicą jest Chrystus – „nadzieja chwały” (Kol 1,26-27). Tym samym Pawłowa Ewangelia jest ujawnieniem światu odwiecznej tajemnicy Jezusa Chrystusa. Apostoł podkreśla w niej historyczny fakt zbawienia człowieka, jaki dokonał się w dziejach ludzkości raz na zawsze. I dlatego τὸ εὐαγγέλιον (μου) jest również Ewangelią nadziei przyszłej chwały. Apostoł umieszcza „swoją Ewangelię” w przeszłości (ἀπὸ τῶν αἰώνων) oraz przyszłości (Chrystus jako ἡ ἐλπίς τῆς δόξης). Terazniejszość (vūv) jest dla niego jedynie objawieniem (duchowego) bogactwa tego, co ma nieodwołalnie nadejść. To nic innego, jak zadatek, rękojmia „naszego dziedzictwa w oczekiwaniu na odkupienie, które nas uczyni własnością [Boga], ku chwale Jego majestatu” (Ef 1,14). „Ewangelia chwały” Pawła jest równocześnie – a może przede wszystkim – „Ewangelią nadziei” dla każdego człowieka. „A nadzieja zawieść nie może, ponieważ miłość Boża rozlana jest w sercach” wierzących „przez Ducha Świętego, który został nam dany” (Rz 5,5). Według Kol 1,6 ta Ewangelia zbawienia, nadziei i chwały jest „dynamiczna” (dociera do człowieka bez jego wysiłku: „która do was dotarła”), „powszechna” („jest na całym świecie”), „przemieniająca” („u was owocuje”) i „rozwijająca” („rośnie”). Te cztery elementy dobrze charakteryzują koncepcję Ewangelii według Pawła⁵⁷. Zaznacza on przy tym, że następstwem słyszenia słowa Ewangelii winno być nie tyle samo słuchanie ze

⁵³ J. BLANK, *Paulus und Jesus. Eine theologische Grundlegung* (Studien zum Alten und Neuen Testament 18; München 1968) 211.

⁵⁴ E. KÄSEMANN, *Commentary on Romans* (Grand Rapids 1980) 22.

⁵⁵ Por. R. BULTMANN, *Theologie des Neuen Testaments*, 528.

⁵⁶ Użyty przez apostoła termin τιμή w 1 Kor 7,23 wskazuje na ówczesną praktykę wykupu niewolników. Por. A. DEISSMANN, *Licht vom Osten. Das Neue Testament und die neuentdeckten Texte der hellenistisch-römischen Welt* (Tübingen 1908) 275–277.

⁵⁷ B. ADAMCZEWSKI, *List do Filemona. List do Kolosan. Wstęp. Przekład z oryginału. Komentarz* (Nowy Komentarz Biblijny XII; Częstochowa 2006) 166.

strony słuchaczy, ile posłuszeństwo słowu, poddanie się jemu i akceptacja głoszonego orędzia⁵⁸.

W „Ewangelii Pawła” możemy odkryć jeszcze jeden ważny element: „jego Ewangelia” ma również aspekt antropologiczny. „Każde słowo o Bogu jest równocześnie słowem o człowieku i odwrotnie. (...) Każde słowo o Chrystusie jest słowem o człowieku i odwrotnie. Pawłowa chrystologia jest równocześnie soteriologią” – jak słusznie zauważył Rudolf Bultmann⁵⁹. Pawłowa Ewangelia, mająca aspekt wybitnie chrystologiczny, jest ukierunkowana na człowieka, który dzięki zbawczej ofierze Jezusa staje się „nowym stworzeniem” w ramach nowego porządku. „To, co dawne, minęło, a oto «wszystko» stało się nowe (καινὰ)” (2 Kor 5,17). Owe καινὰ oznacza nowe życie w Chrystusie „pod łaską (ὕπὸ χάριτι)” (zob. Rz 6,14). Człowiek został pojednany z Bogiem przez ofiarę Jezusa Chrystusa, która jest zwiastowana w „słowie jednania” (2 Kor 5,19). Pawłowe λόγος τῆς καταλλαγῆς staje się synonimem „jego Ewangelii”. Jest ona „Ewangelią pojednania” człowieka z Bogiem poprzez ofiarę na krzyżu Jezusa Chrystusa.

Cechą charakterystyczną głoszenia słowa Bożego jako Dobrej Nowiny o Jezusie jest nadnaturalne działanie Boga. τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ dopełnia się poprzez słowo, czyny (zob. Rz 15,18) oraz poprzez siłę znaków i cudów w mocy Ducha Bożego (zob. Rz 15,19). Paweł wyraźnie podkreśla, że to nie on dokonywał tego wszystkiego, ale sam Chrystus. Wyznaje: „Nie odważę się jednak wspominać niczego poza tym, czego dokonał przeze mnie Chrystus w doprowadzeniu pogan do posłuszeństwa [wierze] słowem i czynem, mocą znaków i cudów, mocą Ducha Świętego” (Rz 15,18-19).

Za głoszoną Ewangelią stoi Ten, który jest głoszony. Jezus Chrystus jest zarówno podmiotem, jak i przedmiotem Pawłowego zwiastowania Dobrej Nowiny o zbawieniu. Jego Ewangelia jest τὸ κήρυγμα Ἰησοῦ Χριστοῦ (Rz 16,25). Stanowi zatem publiczne obwieszczenie, głoszone przez herolda, a sam Paweł – oraz inni zwiastujący Ewangelię – jest Bożym posłańcem wyposażonym we wszelką władzę i moc, by w imieniu Posyłającego go przekazywać radosną, dobrą wiadomość. Paweł jest heroldem wysłanym przez Boga, aby wszystkich doprowadzić do poznania prawdy o Jezusie Chrystusie (zob. 1 Tm 2,4)⁶⁰. Zwrot ἐν δυνάμει πνεύματος [θεοῦ] (Rz 15,19) podkreśla pneumatologiczny charakter głoszonej przez Pawła patrocentryczno-chrystologicznej Ewangelii.

Interesującym tekstem Pawła jest początkowy werset doksologii zawarty w Rz 16,25⁶¹, w którym apostoł zestawia własną Ewangelię z kerygmatem Jezusa Chrystusa: „Temu,

⁵⁸ Użyty przez Pawła czasownik ὑπακούω znaczy: „słuchać kogoś w czymś”, „być posłusznym”, „ulegać czyjeś woli”. Por. J. STRONG, *Grecko-polski słownik Stronga*, 789 {G5219}; R. POPOWSKI, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, 623 {P5070}.

⁵⁹ R. BULTMANN, *Theologie des Neuen Testaments*, 192.

⁶⁰ Takie znaczenie posiada określenie κήρυξ. Jest on wysłannikiem Boga oraz zwiastunem i głosicielem słowa Bożego. Por. J. STRONG, *Grecko-polski słownik Stronga*, 429 {G2783}; R. POPOWSKI, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, 337 {P2773}.

⁶¹ Odnotujemy w tym miejscu, że tekst Rz 16,25-27 nie znajduje się we wszystkich rękopisach Listu do Rzymian w tym samym miejscu. Krytyczne greckie wydanie Nowego Testamentu, którym się posługujemy

który ma moc utwierdzić was zgodnie z Ewangelią i moim głoszeniem Jezusa Chrystusa (*κατὰ τὸ εὐαγγελίόν μου καὶ τὸ κήρυγμα Ἰησοῦ Χριστοῦ*⁶²)” Występujący tutaj spójnik *καί* ma charakter objaśniający Ewangelię Pawła (*καὶ epexegeticum*)⁶³. Oba wyrażenia: *τὸ εὐαγγέλιον* i *τὸ κήρυγμα* można postrzegać jako synonimy tej samej rzeczywistości, z tą jednak różnicą, że *εὐαγγέλιον* podkreśla jakościowe zabarwienie głoszenia Dobrej Nowiny, zaś *κήρυγμα* wskazuje wprost na jej charakter publiczny⁶⁴.

Poprzez zaimek osobowy *μου* apostoł określa swój osobisty sposób proklamowania Dobrej Nowiny. Termin *κήρυγμα* może być tutaj rozumiany jako głoszenie Dobrej Nowiny o Jezusie Chrystusie (*genetivus subiectivus*), którego źródłem jest sam Jezus Chrystus, jako treść przesłania (*genetivus obiectivus*). Jeżeli weźmiemy pod uwagę, że w 1 Kor 2,4 Paweł mówi o „moim głoszeniu” (*τὸ κήρυγμα μου*), które polegało na głoszeniu „tylko Jezusa Chrystusa, i to ukrzyżowanego” (1 Kor 2,2), to zasadne jest rozumienie obu wypowiedzi w tym samym sensie, ponieważ pierwszy wyjaśnia drugi: Jezus Chrystus jest jedyną treścią głoszenia Ewangelii przez Pawła apostoła. Krzyż jest myślą przewodnią Ewangelii, jaką głosi apostoł. Tym samym konstrukcja *τὸ κήρυγμα Ἰησοῦ Χριστοῦ* jest odpowiednikiem tego, co Paweł w innym miejscu nazywa *τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ* (Rz 15,19; 1 Kor 9,12; 2 Kor 2,12; 9,13; 10,14; Ga 1,7; Flp 1,27; 1 Tes 3,2)⁶⁵.

3.1.3. Ewangelia jako powołanie do życia ze zmartwychwstałym Chrystusem (1–2 Kor)

W każdym z Listów do Koryntian Paweł apostoł używa ośmiokrotnie wyrażenia *τὸ εὐαγγέλιον*. Jako ten, który położył fundament pod Kościół koryncki, czuje się ojcem tej chrześcijańskiej wspólnoty, ponieważ zrodził ich „przez Ewangelię (...) w Chrystusie Jezusie” (1 Kor 4,15). *Διὰ τοῦ εὐαγγελίου ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα* ukazuje jego pełną serdeczności relację z wiernymi z tamtejszego Kościoła. Wyrażenie to jest tutaj synonimem głoszenia Bożego słowa, które oddaje rzeczownik *τὸ κήρυγμα*⁶⁶. Pawłowe

w artykule (EBERHARD NESTLE et al. (ed.), *Novum Testamentum Graece* (Stuttgart 2012)), umieszcza go na końcu listu w nawiasie kwadratowym, by podkreślić niepewność tej opcji. Szerzej zob. B.M. METZGER, *A Textual Commentary on the Greek New Testament* (London – New York 1975) 533–536, 540.

⁶² Do unikalnych terminów w słownictwie Pawła w Liście do Rzymian należy wyrażenie *τὸ κήρυγμα Ἰησοῦ Χριστοῦ*, które występuje tylko tutaj w całym Nowym Testamencie.

⁶³ Por. J.D.G. DUNN, *Romans 9–16* (World Biblical Commentary 38B; Dallas 1988) 914; F. BLASS, A. DEBRUNNER, F. REHKOPF, *Grammatik des neutestamentlichen Griechisch*, § 442.9.

⁶⁴ Por. R. PENNA, *Lettera ai Romani III. Rm 12–16. Versione e commento* (Scritti delle origini cristiane; Bologna 2008) 327; D. TOMCZYK, „Rudolfa Bultmanna koncepcja kerygmatu pierwotnego Kościoła a pojęcie *τὸ κήρυγμα* w Nowym Testamencie”, *Scriptura Sacra* 24 (2020) 144–146.

⁶⁵ Por. J.A. FITZMYER, *Romans. A New Translation with Introduction and Commentary* (The Anchor Bible 33; New York – London 1993) 754; R. PENNA, *Lettera ai Romani III. Rm 12–16*, 327; S. STASIAK, *List do Rzymian. Wstęp. Przekład z oryginału. Komentarz* (Nowy Komentarz Biblijny VI; Częstochowa 2020) 674, 686.

⁶⁶ Por. H. CONZELMANN, *1 Corinthians. A Commentary on the First Epistle to the Corinthians* (Philadelphia 1975) 91–92: „*Gospel*” is one of the concepts which early became technical terms for the proclamation, like

εὐαγγέλιον, jako chrześcijański *terminus technicus*, nie ma już nic wspólnego z jego pogańskimi konotacjami związanymi z kultem cesarza. Licznym ówczesnym dobrym nowinom Paweł i apostołowie „przeciwstawiają nową, dobrą wiadomość – Ewangelię o królestwie Bożym”⁶⁷.

W Pawłowej teologii zwrot ten wskazuje ponadto na sprawczy charakter Dobrej Nowiny. Użyty czasownik γεννάω nie określał tylko mężczyzn, którzy spłodzili dzieci, ani też kobiet je rodzących. W rozumieniu semickim oznaczał on także przekonywanie innych do swojego sposobu życia, do nawracania ich⁶⁸. Głoszona Ewangelia Boga rodzi jej słuchaczy do nowego życia. Jej zwiastowanie jest powołaniem do życia ἐν Χριστῷ. „Ojcowskim nasieniem, które przekazuje życie, jest słowo Dobrej Nowiny”⁶⁹. Posługa zwiastowania Ewangelii przez Pawła jest darmowa. Nie oczekuje on żadnej zapłaty za swoją służbę, pomimo iż czynność głoszenia daje pewne prawa do wynagrodzenia (zob. 1 Kor 9,12.18; 11,7). W 1 Kor 9,14 czytamy: „Tak też i Pan postanowił, ażeby z Ewangelii żyli ci, którzy głoszą Ewangelię” (zob. Mk 10,10; Łk 9,4; 10,7; 1 Tm 5,18).

Podobnie jak w Ga 1,11 („głoszona przeze mnie Ewangelia”, τὸ εὐαγγέλιον τὸ εὐαγγελισθέν), tak i w 1 Kor 9,18 („głosząc Ewangelię”, εὐαγγελιζόμενος [...] τὸ εὐαγγέλιον) Apostoł Narodów posługuje się zabiegiem retorycznym, jakim jest *figura etymologica*. Jej charakterystyczną cechą jest użycie w jednym zdaniu etymologicznie spokrewnionych ze sobą dwóch słów wywodzących się z tego samego rdzenia, które jednocześnie są odrębnymi częściami mowy. W naszym przypadku rzeczownik εὐαγγέλιον połączony został z czasownikiem εὐαγγελίζω.

Zwiastowanie Dobrej Nowiny jest dla niego nie tylko chlubą, ale nade wszystko obowiązkiem (ἀνάγκη), który wynika z bezpośredniego powołania do tej służby przez Boga i Jezusa Chrystusa (zob. 1 Kor 9,16). Nie działa on z własnej woli, ale spełnia przede wszystkim obowiązki szafarza Bożego orędzia (zob. 1 Kor 9,17). Autor wyznaje z dumą i pokorą jednocześnie: „Wszystko zaś czynię dla Ewangelii, by mieć w niej swój udział” (1 Kor 9,23).

Jego Ewangelia jest nie tylko głoszonym słowem, ale jest rzeczywistością, w której odnajdujemy prawdziwego Boga, Jego łaskę, miłość, wolność, przebaczenie, radość i pokój. Według Pawła głoszenie Ewangelii równa się posiadaniu udziału w jej przesłaniu i rzeczywistości, którą ona ze sobą przynosi. Tą rzeczywistością jest bezwarunkowe zbawienie. Chodzi tutaj nie tylko o zbawienie innych, ale nade wszystko o zbawienie

κήρυγμα, etc.; A. JANKOWSKI, *Kerygmat w kościele apostoelskim*, 115–119; D. TOMCZYK, *Rudolfa Bultmanna koncepcja kerygmatu pierwotnego Kościoła*, 146–150.

⁶⁷ M. BEDNARZ, *1–2 List do Tesaloniczan. Wstęp. Przekład oryginału. Komentarz* (Nowy Komentarz Biblijny XIII; Częstochowa 2007) 107.

⁶⁸ Por. J. STRONG, *Grecko-polski słownik Stronga*, 157–158 {G1080}; R. POPOWSKI, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, 106 {P1074}; L. KOEHLER, W. BAUMGARTNER, J.J. STAMM, *Wielki słownik hebrajsko-polski i aramejsko-polski Starego Testamentu*, t. 1, 389–390 {3687}.

⁶⁹ M. ROSIK, *Pierwszy List do Koryntian. Wstęp. Przekład z oryginału. Komentarz* (Nowy Komentarz Biblijny VII; Częstochowa 2009) 198.

siebie samego. „Apostoł nie zmienia Ewangelii, aby przystosować ją do adresatów, lecz sam podporządkowuje się wymogom sytuacji, aby w żaden sposób nie przeszkodzić rozprzestrzenianiu się dobrej nowiny”⁷⁰.

Taką Ewangelię apostoł przypomina Koryntianom (zob. 1 Kor 15,1-11). Jest to Ewangelia o śmierci Jezusa, o wzbudzeniu Go z martwych i ukazaniu się Kefasowi, Dwunastu, Jakubowi, „pięciuset braciom”, a na końcu jemu samemu jako „poronionemu płodowi” (1 Kor 15,8). Nie ma innej Ewangelii, jak tylko Ewangelia krzyża i zmartwychwstania. Głoszony kerygmat wiary jest głoszeniem Ewangelii o zmartwychwstaniu Chrystusa. „A jeżeli Chrystus nie zmartwychwstał, daremne jest nasze nauczanie, próżna jest także wasza wiara” – napisał apostoł do Koryntian (1 Kor 15,14).

W tym kontekście głoszący „inną Ewangelię” są „fałszywymi świadkami Boga” (1 Kor 15,15). W przeciwieństwie do nich Paweł apostoł głosi Ewangelię chwały Chrystusa. Jest ona światłem dla tych wszystkich, których bóg tego świata nie zaślepił ich umysłów, „aby nie olśnił ich blask Ewangelii chwały Chrystusa, który jest obrazem Boga” (2 Kor 4,4). Jeżeli zatem ktokolwiek zwiastuje innego Jezusa, którego Paweł i jego współpracownicy nie głosili, lub głosi inną Ewangelię, której oni nie zwiastowali, są fałszywymi apostołami, nieuczciwymi, podstępными pracownikami, którzy podszywają się pod prawdziwych apostołów Chrystusa (zob. 2 Kor 11,13).

3.2. Ewangelia zbawienia jako działanie Boga (Ef, Flp, Kol, Flm)

W listach więziennych Paweł apostoł mówi o Dobrej Nowinie zbawienia. Użyte w Ef 1,13 określenie τὸ εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας ὑμῶν od strony gramatycznej możemy analizować na dwa sposoby: jako podmiot działania (ratowanie kogoś) lub przedmiotowo – jako czynność ratowania przez kogoś.

Σωτηρίας, którym posługuje się tutaj apostoł, z punktu widzenia semantycznego dotyczy wydarzenia, jakim jest zbawienie. Wariant przedmiotowy wskazuje na podkreślenie przez Pawła faktu, że to Dobra Nowina ratuje i zbawia – sama w sobie jest zbawczym wydarzeniem⁷¹. Paweł zwiastuje Ewangelię, ale to sam Bóg zbawia i ratuje człowieka poprzez śmierć i zmartwychwstanie Jezusa jako Chrystusa. Antropologiczny aspekt „jego Ewangelii” przeplata się z wymiarem chrystologiczno-soteriologicznym.

Spójrzmy na dwie zasadnicze części Pawłowego zdania. Z jednej strony spostrzegamy niezmienny rzeczownik τὸ εὐαγγέλιον. Z drugiej strony część zdania τῆς σωτηρίας ὑμῶν możemy zamienić na σῶζει ὑμᾶς. W takim ujęciu τὸ εὐαγγέλιον nie jest tylko Ewangelią zbawienia (dopełnienie), ale jest czynem sprawczym (akcja). Pawłowe wyrażenie możemy zatem przetłumaczyć następująco: „Dobra Nowina, którą przynoszę,

⁷⁰ M. ROSIK, *Pierwszy List do Koryntian*, 305–306.

⁷¹ Prof. G. FRIEDRICH, „εὐαγγέλιον”, 729: *Das Evangelium zeugt nicht nur von einem Heilsgeschehen, es ist selbst Heilsgeschehen.*

ogłasza, że Bóg was zbawia!”⁷². Ewangelia nie jest bierna, ale aktywna! Nie jest czymś historycznym tylko, ale jest sprawczym aktem, który dzieje się tu i teraz. Ma sens dynamiczny – „mocy Bożej, przemieniającej ludzkie serca i przełamującej opór niewiary (por. 1 Tes 1,5; 2 Kor 6,7; Rz 1,16; 15,19)”⁷³. Ten przykład bardzo dobrze obrazuje semantykę Pawłowych wypowiedzi i jego Ewangelii. Za analizowanym rzeczownikiem kryje się moc samego Boga, który ratuje, zbawia, leczy, wyzwala, odpuszcza grzechy, powołuje do swego królestwa i wlewa w serca wierzących nadzieję życia wiecznego. Bóg działa, a Jego działanie dotyka człowieka w całym jego wymiarze.

Owa „Dobra Nowina zbawienia” jest nazwana przez apostoła wprost „słowem prawdy” lub „słowem prawdy Ewangelii” (zob. Ef 1,13; Kol 1,5). Tym samym Ewangelia jako „słowo prawdy” sama w sobie jest prawdą. Wyrażenie „słowo prawdy” (ὁ λόγος τῆς ἀληθείας) jest apozycją do terminu „Ewangelia”. Paweł pokazuje nam, że wiara w Ewangelię jest wiarą w Jezusa Chrystusa, która przynosi zapiecztowanie Duchem Świętym i jest mocą ku zbawieniu (δύναμις εἰς σωτηρίαν), a poprzez to ku życiu wiecznemu (zob. Rz 1,16). Chrystus, niszcząc śmierć poprzez swoją ofiarę na krzyżu, rzucił światło swej łaski na życie i nieśmiertelność człowieka poprzez głoszoną Ewangelię (zob. 2 Tm 1,10). Jego zbawcza śmierć jest δύναμις εἰς σωτηρίαν, której dawcą jest Bóg. Dlatego też Ewangelia Pawła jest Ewangelią „mocy ku zbawieniu”, jest „mocą zbawienia” Tym samym Paweł kładzie bardzo mocny akcent na eschatologiczny i soteriologiczny wymiar głoszonej przez siebie Ewangelii. Podkreśla fakt, że to Wszechmocny Bóg jest sprawcą i dawcą δύναμις εἰς σωτηρίαν, co oznacza, że tylko On przynosi bezpieczeństwo i zbawienie zarówno każdemu człowiekowi, jak i całej ludzkości⁷⁴. Odtąd Ewangelia daje nie tylko Izraelowi współuczestnictwo w obietnicy Boga w Chrystusie, ale również poganom (zob. Ef 3,6). A sam Paweł stał się jej sługą „z daru łaski Boga”, jakiej udzielił mu Bóg „przez działanie Jego potęgi” (Ef 3,7; zob. Kol 1,23).

Autor ponownie podkreśla, że nikt nie może być sługą Ewangelii ani jej głosicielem, ani heroldem, o ile nie został do tego powołany przez Boga (zob. Ef 3,7). Każdy sługa Ewangelii musi stać w gotowości zwiastowania „Ewangelii pokoju” (Ef 6,15).

Tak właśnie przedstawia się Pawłowe rozumienie Ewangelii, jako tajemnicy Chrystusa (zob. Ef 3,4; 6,19). To On jest z jednej strony w centrum, z drugiej zaś samym centrum nowotestamentowego kerygmatu. Głoszenie zmartwychwstałego Chrystusa, obiecane Mesjasza, stało się centralnym tematem działalności apostoła⁷⁵. Dzięki Bożej

⁷² Por. J.P. LOUW, *Semantics of the New Testament Greek* (Society of Biblical Literature Semeia Studies; Atlanta 1982) 77–78.

⁷³ B. ADAMCZEWSKI, *List do Filemona. List do Kolosan*, 166.

⁷⁴ Por. M.C. HAUCK, „Dynamis eis Soterian. Investigating the Semantic Background of a New Testament Syntagma”, *Novum Testamentum* 61/3 (2019) 244–246, 250. Potwierdzają to jednakowe teksty Pawła: 1 Kor 1,18.24.25 (δύναμις θεοῦ [εἰς σωτηρίαν]); Rz 1,16 (δύναμις θεοῦ εἰς σωτηρίαν), jak i Piotra: 1 P 1,5 (δύναμις θεοῦ εἰς σωτηρίαν).

⁷⁵ Potwierdza to statystyczna liczba używania przez apostoła w *Corpus Paulinum* imienia „Jezus” (226 razy), tytułu „Chrystus” (391 razy) i *Kyrios* (291 razy). Tytuł „Chrystus” statystycznie występuje

łaskawości ta tajemnica została teraz objawiona przez Ducha Świętego, gdy „nadeszła pełnia czasu” (Ga 4,4; zob. Hbr 1,1-2). Jest nią zbawcze dzieło Jezusa Chrystusa. Pawłowa Ewangelia jest zatem „tajemnicą Chrystusa” oraz „misterium Boga” Charakter chrystologiczny przeplata się tutaj z aspektem patrocentrycznym.

W Liście do Filipian Paweł apostoł podkreśla bardzo ważny element życia Kościoła: społeczność w Ewangelii (zob. Flp 1,5). Akceptacja Ewangelii jako zbawczego wydarzenia oraz jako rzeczywistości misterium Boga pozwala na więź i wspólnotę z Bogiem oraz na współuczestnictwo w Jego obietnicach, jak również na wspólnotę z innymi, dla których Ewangelia stała się fundamentem życia. Na podstawie bezwzględnego użycia tutaj słowa τὸ εὐαγγέλιον, bez atrybutu dopełniacza, możemy założyć, że adresaci rzymskiej kolonii w Filipi byli świadomi specyficznego znaczenia tego rzeczownika i – w przeciwieństwie do Galatów – nie ma ryzyka pomylenia go z inną Ewangelią⁷⁶.

Zdaniem apostoła samo krzewienie Ewangelii to za mało (zob. Flp 1,12). Nade wszystko trzeba o nią zabiegać, należy jej bronić (zob. Flp 1,16), umacniać ją, wręcz o nią walczyć (zob. Flp 1,7.27; 4,3), jak i również cierpieć dla niej (zob. 2 Tm 1,8). Apostoł nazywa to „wielkim utrapieniem”, dosł. „wielkim bojem, walką” (1 Tes 2,2). Walka ta ma być z zasady jednomyślna „w jednym duchu i jednym życiem” (zob. Flp 1,27). Przykładem takiego starcia może być Epafrodyt – jego współpracownik i współbojownik, który służył Ewangelii (dosł. „był niewolnikiem dla Ewangelii”, „był poddanym Ewangelii”) wraz z apostołem (zob. Flp 2,22.25). W podobnym tonie apostoł wypowiada się o Ewodii i Syntyche, które razem z nim i z Klemensem oraz z innymi walczyły dla Ewangelii (zob. Flp 4,2-3). Stąd wniosek, że głoszenie Ewangelii nie odbywa się bez przeszkód. Trzeba zmagać się ze wszystkimi przeciwnościami, aby Dobra Nowina mogła dotykać ludzkie serca i być zwiastowana w wolności ducha bez względu na jakiegokolwiek zewnętrzne czy wewnętrzne ograniczenia.

W Liście do Filemona Paweł wspomina nawet o więzach (kajdanach) Ewangelii (zob. Flm 13). Jest to więzienie „dla Ewangelii”, gdzie τοῦ εὐαγγελίου jest *genetivus* celu⁷⁷, a sam rzeczownik pojmowany jest „zarówno jako treść Dobrej Nowiny (1 Tes 3,2; Ga 1,7; Flp 1,27; Rz 1,9), jak i czynność ewangelizacji (Ga 2,7; Flp 4,3.15; 1 Kor 9,14b.18b)”⁷⁸.

ponad 34% częściej niż tytuł *Kyrios* i 73% częściej niż imię „Jezus”. Por. R. MORGENTHALER, *Statistik des neutestamentlichen Wortschatzes*, 107, 115, 156; J. GNILKA, *Paweł z Tarsu. Apostoł i świadek* (Kraków 2001) 319.

⁷⁶ Por. H. LIETZMANN, „εὐαγγέλιον und εὐαγγελίαι, εἶσθαι bei Paulus”, *Paul and Mark. Comparative Essays Part I. Two Authors at the Beginnings of Christianity* (ed. O. WISCHMEYER, D.C. SIM, I.J. ÉLMER), (Berlin – Boston 2014) 327.

⁷⁷ Por. F. BLASS, A. DEBRUNNER, F. REHKOPF, *Grammatik des neutestamentlichen Griechisch*, § 166.1.

⁷⁸ B. ADAMCZEWSKI, *List do Filemona. List do Kolosan*, 90.

3.3. Ewangelia jako powołanie do chwały Chrystusa (1–2 Tes i 1–2 Tm)

Paweł żywił do Kościoła w Tesalonice ogromną życzliwość. Wraz z Sylwanem i Tymoteuszem był gotowy nie tylko dzielić się z nimi „ich Ewangelią” (zob. 1 Tes 1,5), ale nawet oddać własną duszę za nich (zob. 1 Tes 2,8). Zwraca przy tym uwagę, że nie chodzi tylko o samo głoszone słowo jako słowo, rozumiane jako wykład, przekonywanie czy dysputa, ale o „słowo Boże” (ΛΟΓΟΝ ΘΕΟΥ; zob. 1 Tes 2,13). Dla Pawła „siła Ewangelii nie leżała w przekonującej retoryce”, a jej głosiciel nie był „retorem, artystą słowa, ale narzędziem Ducha Świętego”⁷⁹.

To zwiastowane Tesaloniczanom słowo przez apostołską posługę Pawła, Tymoteusza i Sylwana stało się (ἐγενήθη) słowem Bożym. Użyty przez Pawła czasownik γίνομαι pośród wielu określeń oznacza m.in. „stać się”, w znaczeniu: zaistnieć, zacząć być, otrzymać istnienie⁸⁰. Apostoł podkreśla przez to, że głoszone słowo „stało się” w nich stwórcze, aktywne, sprawcze (zob. 1 Tes 1,5; Iz 55,10-11). Trzykrotnie użyty spójnik καί wskazuje na trzy niezależne atrybuty głoszonej przez nich Ewangelii, w których przejawia się nadprzyrodzona moc Boga. Jest to Ewangelia: „w mocy” (ἐν δυνάμει), „w Duchu Świętym” (ἐν πνεύματι ἁγίῳ) oraz „w wielkiej pełni” ([ἐν] πληροφορίᾳ πολλῇ) (zob. 1 Tes 1,5).

Tesaloniczanie przyjęli słowo Boże z radością Ducha Świętego, ponieważ zwiastowaniu Ewangelii towarzyszyła Jego moc i obecność. Stali się oni naśladowcami Pawła, ale nade wszystko samego Pana Jezusa Chrystusa (zob. 1 Tes 1,5-6; 2,13). Przyjęcie Pawłowego orędzia Ewangelii aktywowało w nich moc i przesłanie Dobrej Nowiny. Głoszona Ewangelia stała się źródłem wiary w Boga oraz fundamentem ich chrześcijańskiego życia, które zostało przemienione słowem Ewangelii, a słowo Ewangelii stało się dobrym zaczynem ich wiary i postępowania w codzienności.

Zwiastowana przez Pawła Ewangelia jest Ewangelią powołania do chwały Pana Jezusa Chrystusa (zob. 2 Tes 2,14). Użyte διὰ τοῦ εὐαγγελίου jest ściśle związane z czasownikiem καλέω. Znaczy on tyle, co „wołać”, w znaczeniu: nadawać komuś imię lub nazwę, zapraszać⁸¹. Zwiastowane słowo jest Ewangelią zaproszenia, Ewangelią „nazywania po imieniu”, jest Ewangelią „ku” (εἰς). Nie jest ono przyziemnym, pospolitym głosem. Jest to zwiastowane słowo jako słowo Boże, jest Ewangelią powołania „ku” pozyskaniu chwały Jezusa Chrystusa, „ku” posiadaniu w niej swojego udziału. Użyty tutaj rzeczownik περιποίησις oznacza nie tylko „zachowanie”, „utrzymanie”, „posiadanie”,

⁷⁹ M. BEDNARZ, *1–2 List do Tesaloniczan*, 108.

⁸⁰ Por. J. STRONG, *Grecko-polski słownik Stronga*, 160–161 [G1096]; R. POPOWSKI, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, 108–110 [P1089]. Forma ἐγενήθη to tryb orzekający czasu przeszłego dokonanego (deponens medialny). Podkreśla on działanie refleksyjne tego, kto wykonuje działania, jak i wskazuje na tego, kto jest zarazem działającym. Por. A. PIŃKOWAR, *Składnia języka greckiego Nowego Testamentu*, § 292.

⁸¹ Por. J. STRONG, *Grecko-polski słownik Stronga*, 396 [G2564]; R. POPOWSKI, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, 313–314 [P2553]; W. BAUER, *Griechisch-deutsches Wörterbuch zum Neuen Testament*, 788–790.

„czyjął własność”, czy nawet „to, co zostało już nabyte”, ale także „ocalenie” i „osiągnięcie czegoś szczególnego”⁸². Ewangelia dla Pawła jest sama w sobie wydarzeniem, które daje na własność jej źródło – samego Boga!

Spośród trzech tzw. listów pasterskich Paweł apostoł używa rzeczownika εὐαγγέλιον tylko w dwóch skierowanych do Tymoteusza – swego ucznia i współpracownika. Tak jak w 2 Kor 4,4 mówił o Ewangelii chwały Chrystusa, tak we wspomnianych listach podkreśla on Ewangelię chwały błogosławionego Boga (τὸ εὐαγγέλιον τῆς δόξης τοῦ μακαρίου θεοῦ), która przez Niego właśnie jemu została powierzona (zob. 1 Tm 1,11). Skoro rzeczownik „chwała” (δόξα) w listach pasterskich zawsze przypisywany jest Bogu (zob. 1 Tm 1,17; 2 Tm 4,18) lub Chrystusowi (1 Tm 3,16; Tt 2,13) z wyjątkiem 2 Tm 2,10, to nie chodzi tutaj o „chwalebłą Ewangelię” w przypadku, gdyby τῆς δόξης rozumiane było przymiotnikowo (*genetivus hebraicus*). Pawłowa Ewangelia jest na wskroś Ewangelią chwały Boga⁸³.

W 2 Tm 1,8 apostoł zachęca Tymoteusza, by nie wstydził się ani świadectwa Pana, ani jego samego, ale by znosił trudy dla Ewangelii wspierany mocą Boga. A zatem Ewangelia głoszona przez Pawła jest również Ewangelią cierpienia, dla której warto je znosić, ponieważ jest „Dobrą Nowiną o powszechnym zbawieniu i definitywnym przyjsciu królestwa Bożego w Jezusie Chrystusie (2 Tm 1,10; 2,8)”⁸⁴. Ta Pawłowa Ewangelia zawiera tutaj dwie podstawowe prawdy, które możemy uznać za normatywne w Kościele: prawdę o pochodzeniu ziemskim Jezusa jako „potomku Dawida” oraz prawdę zmartwychwstania (por. 2 Tm 2,8)⁸⁵.

4. Czy rzeczywiście „Pawłowa Ewangelia”?

Jakakolwiek próba klasyfikacji Pawłowego określenia τὸ εὐαγγέλιον nie jest rzeczą łatwą. Apostoł nie należy do osób szablonowych, które da się jednoznacznie skategoryzować. Jego myśl teologiczna jest na tyle głęboka i wielowymiarowa, że nikt nie jest w stanie wydobyć wszystkich tkwiących w niej możliwości. Nikogo nie dziwi fakt, że tak wiele publikacji i badań poświęconych jest właśnie Pawłowi i jego listom. Czasem odnosi się wrażenie, że to temat poruszany częściej niż sama postać Jezusa z Nazaretu. Mimo wszystko należy jednak podejmować próby w celu odkrywania bogactwa Pawłowej myśli, słownictwa i teologii.

⁸² Por. J. STRONG, *Grecko-polski słownik Stronga*, 611 {G4047}; R. POPOWSKI, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, 488 {P3924}; W. BAUER, *Griechisch-deutsches Wörterbuch zum Neuen Testament*, 1289.

⁸³ Por. S. HARĘZGA, *Pierwszy i Drugi List do Tymoteusza. List do Tytusa*, 160–161.

⁸⁴ S. HARĘZGA, *Pierwszy i Drugi List do Tymoteusza. List do Tytusa*, 380.

⁸⁵ Por. L. OBERLINNER, *Die Pastoralbriefe. Zweite Folge. Kommentar zum zweiten Timotheusbrief* (Herders Theologischer Kommentar zum Neuen Testament XI/2/2; Freiburg – Basel – Wien 1995) 77–79.

Jedną z takich prób podjął Josef Zmijewski w swojej książce: *Paweł – sługa i apostoł Jezusa Chrystusa*. Odpowiadając na pytanie, jakie konkretne działania powstają poprzez apostołskie głoszenie Ewangelii, wskazał na pięć obszarów w porządku soteriologiczno-eklezjologicznym rozumienia Dobrej Nowiny w pismach Pawła apostoła⁸⁶:

1. Ewangelia przynosi zbawienie (σωτηρία; zob. 1 Kor 15,2; Rz 1,16);
2. Ewangelia ofiaruje życie (ζωή; zob. Rz 1,17; 1 Kor 4,15);
3. Ewangelia udziela Ducha (πνεῦμα; zob. 1 Kor 9,11; 2 Kor 3,6; 11,4; Ga 3,2);
4. Ewangelia urzeczywistnia pojednanie (καταλλαγή) świata z Bogiem (zob. 2 Kor 5,18-20);
5. Ewangelia służy budowaniu Kościoła (οἰκοδομή; zob. Rz 15,20; 1 Kor 3,10-16; 2 Kor 10,8).

Oczywiście nie sposób się nie zgodzić z propozycją niemieckiego bibliisty. Wszystkie wymienione przez niego obszary oddziaływania Ewangelii zostały w większości już omówione w tym artykule.

Apostoł nie głosi „własnej” Ewangelii, ale reinterpretuje jej chrystologiczno-soteriologiczny rdzeń nowotestamentowego kerygmatu w sposób wielowymiarowy. W tekstach, jakie znajdujemy w *Corpus Paulinum*, możemy wyodrębnić cztery główne grupy, które w sposób ścisły powiązane są z analizowanym określeniem.

Grupa 1. Należą do niej teksty, w których rzeczownik τὸ εὐαγγέλιον występuje z zaimkiem dzierżawczym μου, ὑπ’ ἐμοῦ lub ἡμῶν (zob. Rz 2,16; 16,25; Ga 1,11; 2 Tm 2,8; 2 Kor 4,3; 1 Tes 1,5; 2 Tes 2,14).

Mówimy tutaj o „Ewangelii Pawła” (τὸ εὐαγγέλιον μου lub τὸ εὐαγγέλιον ὑπ’ ἐμοῦ) oraz o „Ewangelii naszej” (τὸ εὐαγγέλιον ὑμῶν), która odnosi się do apostoła oraz jego współtowarzyszy: Sylwana i Tymoteusza.

Nawet gdy apostoł mówi o „swojej Ewangelii”, to wyraźnie wskazuje on na Jezusa jako jej źródło (zob. Rz 2,16: διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ). W Rz 16,25 stawia „swoją Ewangelię” niemal na równi z kerygmatem Jezusa Chrystusa (κατὰ τὸ εὐαγγέλιον μου καὶ κήρυγμα Ἰησοῦ Χριστοῦ). Spójnik καὶ pomiędzy Ewangelią a kerygmatem ma charakter objaśniający Pawłową Ewangelię (zob. analizę w pkt. 3.1.2). Wskazuje on, że tradycja apostołska kerygmaticznej działalności Pawła jest kontynuacją ziemskiej działalności Jezusa, który – jako autor Ewangelii (*genetivus objectivus*) – nadał skuteczność jej głoszeniu⁸⁷. Tym samym myśl Pawła „nie pozostawała nigdy w sprzeczności z nauczaniem Jezusa”⁸⁸. Paweł nie oddziela κήρυγμα Ἰησοῦ Χριστοῦ od κατὰ τὸ εὐαγγέλιον μου. Kerygmat o Jezusie charakteryzuje treść Ewangelii apostoła⁸⁹.

⁸⁶ Por. J. ZMIJEWSKI, *Paulus – Knecht und Apostel Jesu Christi. Amt und Amtsträger in paulinischer Sicht* (Stuttgart 1986) 168–183.

⁸⁷ Por. E. KÄSEMANN, *Commentary on Romans*, 425; R. SCHUMACHER, *Die beiden letzten Kapitel des Römerbriefes. Ein Beitrag zu ihrer Geschichte und Erklärung* (Münster 1929) 106–107.

⁸⁸ K. ROMANIUK, *List do Rzymian*, 292.

⁸⁹ Por. H. SCHLIER, *Der Römerbrief* (Herders Theologischer Kommentar zum Neuen Testament VI: Freiburg – Basel – Wien 1979) 453.

Grupa 2. Obejmuje teksty, w których rzeczownik τὸ εὐαγγέλιον występuje z przydawką θεοῦ lub τοῦ θεοῦ (zob. Rz 1,1; 15,16; 1 Tes 2,2.8.9; 1 Tm 1,11; 2 Tm 1,8). Podkreślony tutaj zostaje aspekt patrōcentryczny głoszonej przez apostoła Ewangelii.

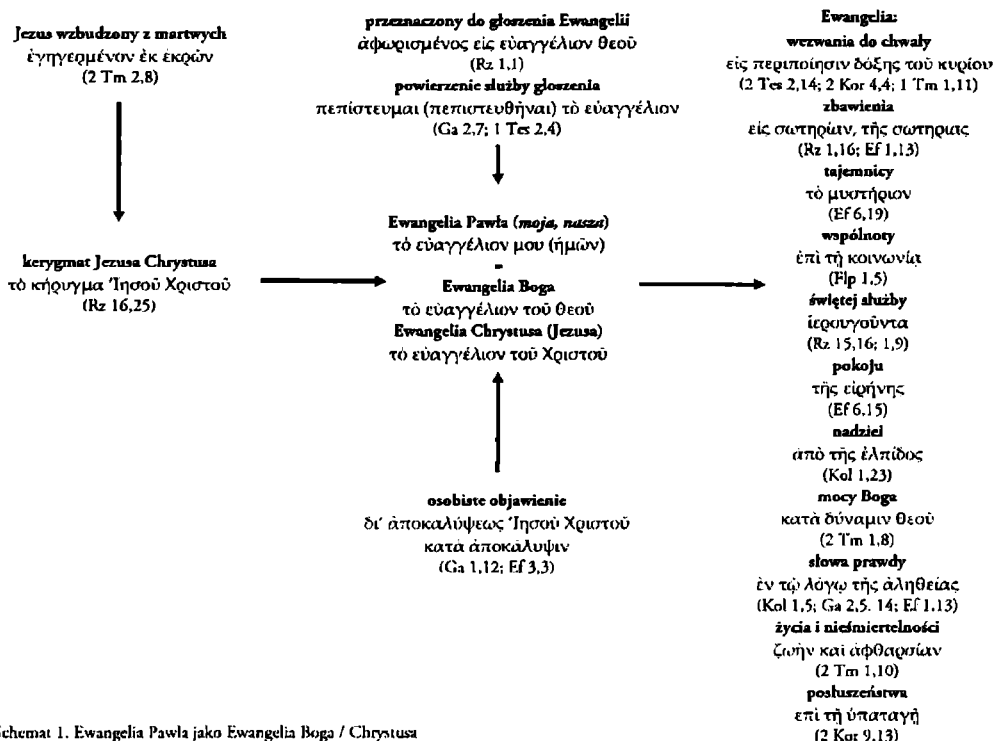
Grupa 3. Zawiera w sobie teksty, w których rzeczownik τὸ εὐαγγέλιον występuje z przydawką τοῦ Χριστοῦ, τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ (zob. Rz 1,9.16; 15,19; 1 Kor 9,12; 2 Kor 2,12; 4,4; 9,13; 10,14; Ga 1,7; Flp 1,27; 1 Tes 3,2; 2 Tes 1,8). We wszystkich określeniach jednoznacznie zaznaczony zostaje aspekt chry-stologiczny. Nie ulega wątpliwości, że jego Ewangelia jest Ewangelią samego Chrystusa, który autoryzuje apostołski przekaz.

Grupa 4. W grupie tej znajdujemy wszystkie teksty, w których rzeczownik τὸ εὐαγγέλιον poprzedzają przyimki διὰ, εἰς, ἐκ, ἐν oraz κατὰ (zob. διὰ [„przez”]: 1 Kor 9,23; 2 Tm 1,10; 2 Tes 2,14; εἰς („ku”, „do”): Rz 1,1; 2 Kor 2,12; 9,13; Ga 1,6; Flp 1,5; 2,22; ἐκ („z”, „przez”): 1 Kor 9,14; ἐν („w”): Rz 1,9; 1 Kor 9,18; 2 Kor 8,18; 10,14; Flp 4,3; 1 Tes 3,2; κατὰ („według”, „poprzez”): Rz 2,16; 11,28; 16,25; 1 Tm 1,11; 2 Tm 2,8).

Użyty wachlarz wyrazów pomocniczych (zaimki dzierżawcze, przydawki, przyimki) podkreśla przestrzenność Pawłowej Ewangelii oraz jej sprawczy charakter, związany z bezpośrednim działaniem samego Boga. Jej wielowymiarowość dotyka zarówno miejsca, czasu, teraźniejszości, jak i eschatologicznej przyszłości.

Załączony schemat 1 przedstawia graficzną propozycję odpowiedzi na pytanie: Czym jest Pawłowa Ewangelia i jak rozumie ją sam apostoł? Rdzeniem Ewangelii Apostoła Narodów jest Jezus wzbudzony z martwych (zob. 2 Tm 2,8), który stanowi podstawę kerygmatu nie tylko dla samego autora, ale dla całego pierwotnego Kościoła. Bez fundamentu, jaki stanowił fakt zbudzenia z martwych Jezusa Chrystusa, głoszenie Dobrej Nowiny przez Pawła nie miałyby żadnego sensu – jego działania jawiłyby się jako bezpodstawne, co zresztą dobitnie podkreślał w Pierwszym Liście do Koryntian: „A jeżeli Chrystus nie zmartwychwstał, daremne (κενόν) jest nasze nauczanie, próżna (κενή) jest także wasza wiara” (1 Kor 15,14). Użyty w tym tekście przymiotnik κενός wskazuje na działania puste i próżne – takie, które nie prowadzą do niczego, są zatem bezowocne, czcze, bezwartościowe i nie przynoszą żadnego rezultatu⁹⁰. Nie ma prawdziwej Ewangelii bez prawdziwego zmartwychwstania Chrystusa! To On stoi u źródła Pawłowej Ewangelii (Ga 1,12; Ef 3,3; Dz 9,15). Boży wybór, przeznaczenie i powierzenie służby apostołskiej Pawłowi (zob. Rz 1,1; Ga 2,7; 1 Tes 2,4) zaowocowało jego bezgranicznym głoszeniem Bożego słowa jako Ewangelii wezwania do chwały, zbawienia, tajemnicy, wspólnoty, świętej służby, pokoju, nadziei, mocy, słowa prawdy, życia i niezniszczalności oraz posłuszeństwa (zob. schemat 1).

⁹⁰ Por. J. STRONG, *Grecko-polski słownik Stronga*, 424 {G2756}; Z. ABRAMOWICZÓWNA (ed.), *Słownik grecko-polski*, t. 2, 644.

Schemat 1. Ewangelia Pawła jako Ewangelia Boga / Chrystusa

Głoszona przez Pawła Ewangelia i zrozumienie jej istoty dla ówczesnego Kościoła i chrześcijaństwa nie pochodziło z ludzkiej mądrości. Apostoł ani nie otrzymał jej od jakiegoś człowieka, ani od tych, którzy towarzyszyli Jezusowi przez cały czas, kiedy On był ze swymi uczniami (por. Dz 1,21-22). Otrzymał ją w sposób osobisty przez objawienie samego Jezusa Chrystusa (por. Ga 1,12; Ef 3,3). I dlatego głoszona przez niego Ewangelia jest „Ewangelia objawienia”. Ma ona charakter apokaliptyczny, dynamiczny, kerygmataczny, normatywny, wypełniający i uniwersalny⁹¹.

Podsumowanie

„Dobra Nowina (to euangelion) to bezsprzecznie jedno z podstawowych pojęć, wręcz autodefinicji Nowego Testamentu”⁹². Częstotliwość występowania tego słowa w *Corpus Paulinum* wskazuje aż nadto wyraźnie, że dla Pawła określenie to miało szczególnie istotne znaczenie. Żadne inne słowo tak dobitnie nie oddaje jego apostołskiej działalności oraz teologicznej myśli, jak τὸ εὐαγγέλιον⁹³. Bez wątpliwości możemy określić Pawła jako „apostola Ewangelii” lub „głosiciela Ewangelii” lub też „teologa Ewangelii”

⁹¹ J.A. FITZMYER, „Teologia Świętego Pawła”, *Katolicki komentarz biblijny* (ed. R.E. BROWN, J.A. FITZMYER, R.E. MURPHY), (Prymasowska Seria Biblijna 17; Warszawa 2018) 2132–2183, 2143–2144.

⁹² B. ADAMCZEWSKI, *List do Filemona. List do Kolosan*, 165.

⁹³ Por. U. LUCK, *Die Bekehrung des Paulus und das Paulinische Evangelium*, 206–207.

Pomimo że w tekstach Pawła rzeczownik ten nie ma jednoznacznego charakteru, jedno wydaje się pewne: „Dla Pawła historia Jezusa z Jego cierpieniem, śmiercią i zmartwychwstaniem jest główną częścią Dobrej Nowiny. Wszystko, co jest z tym związane, może być głosem Ewangelii”⁹⁴. Kerygmat o zmartwychwstaniu Jezusa Chrystusa jest ściśle związany z osobistym spotkaniem Szawła z Tarsu ze Zmartwychwstałym w drodze do Damaszku. Nie chodzi tyle o historycznego Jezusa, ile o konsekwencje Jego śmierci i zmartwychwstania. To On – Zmartwychwstały Chrystus i Pan kosmosu jest „jego Ewangelią”, którą głosi wszystkim narodom (zob. Dz 9,15). W „jego Ewangelii” Chrystus „zostaje ukazany jako Kosmokrator, który detronizuje wszelkie moce wrogie Bogu i człowiekowi, to jest – niebieskie, ziemskie i podziemne”⁹⁵. To On sam stoi za głoszonym słowem, czyniąc zeń słowo Boże.

Głoszona przez Pawła Ewangelia jest nie tylko „żywą Ewangelią”, ale również „Ewangelią nowego życia”, które ze sobą przynosi. Jest to nowe życie w Chrystusie zmartwychwstałym. Nie stanowi ona ściśle określonej formuły ani też historycznej tradycji – tradycja nie pojawia się obok Ewangelii, „ale jest momentem jej przekazywania w czasie i przestrzeni sama w sobie, jako niezbędny moment towarzyszący jej charakterowi eschatologicznego oddziaływania”⁹⁶.

Teksty, w których Paweł posługuje się terminem „Ewangelia”, potwierdzają, że apostoł doskonale rozumiał go wielowymiarowo i z pewnością nadał mu szczególną własną teologiczną konstrukcję. Ewangelia głoszona przez Pawła jest przede wszystkim rzeczywistym zbawieniem tu i teraz ogłaszanym w Jezusie jako Chrystusie (por. Rz 16,25; Ga 1,16). Jest ona kontynuacją Jego zbawczej ziemskiej misji, do której Paweł został powołany, stając się Bożym wybranym narzędziem, którego życiowym posłannictwem było głoszenie wszystkim Dobrej Nowiny o Jezusie (zob. Dz 9,15).

Rdzeniem „jego” Ewangelii było bezpośrednie objawienie Boga, które otrzymał podczas spotkania ze Zmartwychwstałym Chrystusem w drodze do Damaszku (zob. Dz 9,1-9). To tam usłyszał od Jezusa, którego prześladował, słowa o wybraniu go jako narzędzie w Bożym ręku, aby zaniósł Boże imię „do pogan i królów, i do synów Izraela” (Dz 9,15). Został wybrany i równocześnie „przeznaczony do głoszenia Ewangelii Bożej” (Rz 1,1), która jest Ewangelią o powstałym z martwych Bożym Synu (por. Rz 1,3). Ewangelia Pawła, którą głosił on od momentu powołania u bram Damaszku aż do swojej śmierci, jest zatem „Ewangelią objawienia” Boga Ojca, jak i Jezusa Chrystusa w mocy Ducha Świętego.

Data wpłynięcia: 2021-04-06;

Data uzyskania pozytywnych recenzji: 2021-11-26;

Data przesłania do druku: 2021-12-30.

⁹⁴ G. FRIEDRICH, „εὐαγγέλιον”, 728.

⁹⁵ J. GNILKA, *Paweł z Tarsu. Apostoł i świadek*, 322.

⁹⁶ J. BLANK, *Paulus und Jesus*, 138.

References

- ABRAMOWICZÓWNA Z. (ed.), *Słownik grecko-polski*, t. 1: A–Δ (Warszawa 1958).
- ABRAMOWICZÓWNA Z. (ed.), *Słownik grecko-polski*, t. 2 E–K (Warszawa 1960).
- ABRAMOWICZÓWNA Z. (ed.), *Słownik grecko-polski*, t. 3: Λ–Π (Warszawa 1962).
- ADAMCZEWSKI B., *List do Filemona. List do Kolosan. Wstęp. Przekład z oryginału. Komentarz* (Nowy Komentarz Biblijny XII; Częstochowa 2006).
- BAUER W., *Griechisch-deutsches Wörterbuch zum Neuen Testament zu den Schriften des Neuen Testaments und der übrigen urchristlichen Literatur* (Berlin – New York ⁵1981).
- BECKER U., „Evangelium”, *Theologisches Begriffslexikon zum Neuen Testament*, t. 1 (ed. L. COENEN, E. BEYUTHER, H. BIETENHARD), (Neukirchen-Vluyn 1997) 295–301.
- BEDNARZ M., *1–2 List do Tesaloniczan. Wstęp. Przekład oryginału. Komentarz* (Nowy Komentarz Biblijny XIII; Częstochowa 2007).
- BLANK J., *Paulus und Jesus. Eine theologische Grundlegung* (Studien zum Alten und Neuen Testament 18; München 1968).
- BLASS F., DEBRUNNER A., REHKOPF F., *Grammatik des neutestamentlichen Griechisch* (Göttingen ¹⁶1984).
- BULTMANN R., *Theologie des Neuen Testaments* (Uni-Taschenbücher 630; Tübingen ⁸1980).
- CONZELMANN H., *1 Corinthians. A Commentary on the First Epistle to the Corinthians* (Philadelphia 1975).
- CZERSKI J., *Wprowadzenie do Ksiąg Nowego Testamentu* (Podręczniki i Skrypty 1; Opole 1996).
- DĄBEK T.M., „Ewangelia Pawłowa”, *Verbum Vitae* 13 (2008) 149–167.
- DEISSMANN A., *Licht vom Osten. Das Neue Testament und die neuentdeckten Texte der hellenistisch-römischen Welt* (Tübingen 1908).
- DICKSON J.P., „Gospel as News: εὐαγγέλιον – from Aristophanes to the Apostle Paul”, *New Testament Studies* 51/2 (2005) 212–230.
- DITTENBERGER W. (ed.), *Oriens Graecae Inscriptiones Selectae. Supplementum Sylloges Inscriptionum Graecarum*, t. 2 (Lipsiae 1905).
- DU TOIT D., *Theios Anthropos. Zur Verwendung von Θεῖος ἄνθρωπος und Sinnverwandten Ausdrücken in der Literatur der Kaiserzeit* (Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament 2. Reihe 91; Tübingen 1997).
- DUNN J.D.G., *Romans 9–16* (World Biblical Commentary 38B; Dallas 1988).
- FITZMYER J.A., *Romans. A New Translation with Introduction and Commentary* (The Anchor Bible 33; New York – London 1993).
- FITZMYER J.A., „Teologia Świętego Pawła”, *Katolicki komentarz biblijny* (ed. R.E. BROWN, J.A. FITZMYER, R.E. MURPHY), (Prymasowska Seria Biblijna 17; Warszawa ²2018) 2132–2183.
- FITZMYER J.A., „The Gospel in the Theology of Paul”, *Union Seminary Review* 33 (1979) 339–350.
- FRIEDRICH G., „εὐαγγέλιον”, *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, t. 2 (ed. G. KITTEL, O. BAUMERNEFEIND, G. FRIEDRICH), (Stuttgart 1935) 718–734.
- GNILKA J., *Das Matthäusevangelium. Kommentar zu Kap. 1, 1–13, 58* (Herders Theologischer Kommentar zum Neuen Testament I/1; Freiburg – Basel – Wien 1986).
- GNILKA J., *Paweł z Tarsu. Apostoł i świadek* (Kraków 2001).

- GRÄSSER E., „Das eine Evangelium. Hermeneutische Erwägungen zu Gal 1,6-10: Rudolf Bultmann zum 85. Geburtstag”, *Zeitschrift für Theologie und Kirche* 3 (1969) 306–344.
- HARASIM J., „Ewangelia św. Pawła”, *Studia Teologiczne* 4 (1986) 3–13.
- HARĘZGA S., *Pierwszy i Drugi List do Tymoteusza. List do Tytusa. Wstęp. Przekład z oryginału. Komentarz* (Nowy Komentarz Biblijny XIV; Częstochowa 2018).
- HAUCK M.C., „Dynamis eis Soterian. Investigating the Semantic Background of a New Testament Syn-
tagma”, *Novum Testamentum* 61/3 (2019) 227–252.
- HOMERSKI J., *Ewangelia według św. Mateusza. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz* (Pismo Święte Nowego Testamentu III/1; Poznań 2004).
- JANKOWSKI A., *Kerygmat w Kościele apostołskim. Nowotestamentowa teologia głoszenia Słowa Bożego* (Częstochowa 1989).
- JANKOWSKI A., *List do Galatów. Wstęp historyczno-krytyczny i komentarz do przekładu z tekstu greckiego* (Kraków 1973, na prawach rękopisu).
- KOEHLER L., BAUMGARTNER W., STAMM J.J., *Wielki słownik hebrajsko-polski i aramejsko-polski Starego Testamentu*, t. I: *Słownik hebrajsko-polski* (Prymasowska Seria Biblijna 30; Warszawa ²2013).
- KÄSEMANN E., *Commentary on Romans* (Grand Rapids 1980).
- LANGKAMMER H., *Ewangelia według św. Marka. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz* (Pismo Święte Nowego Testamentu III/2; Poznań 2007).
- LISIECKI B., „Królestwo Boże wewnątrz nas czy pośród nas?”, *Colloquia Theologica Ottoniana* 2 (2017) 127–144.
- LIETZMANN H., „εὐαγγέλιον und εὐαγγελίζεσθαι bei Paulus”, *Paul and Mark. Comparative Essays Part I. Two Authors at the Beginnings of Christianity* (ed. O. WISCHMEYER, D.C. SIM, I.J. ELMER), (Berlin – Boston 2014) 322–359.
- LOUW J.P., *Semantics of the New Testament Greek* (Society of Biblical Literature Semeia Studies; Atlanta 1982).
- LUCK U., „Die Bekehrung des Paulus und das Paulinische Evangelium. Zur Frage der Evidenz in Botschaft und Theologie des Apostels”, *Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft und die Kunde des Urchristentums* 76/3–4 (1985) 18–208.
- MACK B.L., *A Myth of Innocence. Mark and Christian Origins* (Philadelphia 1988).
- METZGER B.M., *A Textual Commentary on the Greek New Testament* (London – New York ³1975).
- MĘDALA S., „Ewangelia św. Pawła (Wprowadzenie ogólne do listów św. Pawła)”, *Dzieje Apostolskie, Listy Św. Pawła* (ed. A.S. JASIŃSKI, S.MĘDALA, G. RAFIŃSKI, W. RAKOCY, H. SKOCZYŁAS, B. WIDŁA), (Wprowadzenie w Myśl i Wezwanie Ksiąg Biblijnych 9; Warszawa 1997) 82–116.
- MICHEL O., *Der Brief an die Römer* (Kritisch-exegetischer Kommentar über das Neue Testament IV; Göttingen ¹⁴1978).
- MONTANARI F., *The Brill Dictionary of Ancient Greek* (Leiden – Boston ²2018).
- MORGENTHALER R., *Statistik des neutestamentlichen Wortschatzes* (Zürich 1958).
- MURAOKA T., *A Greek-English Lexicon of the Septuagint* (Louvain – Paris – Walpole 2009).
- MUSSNER F., *Der Galaterbrief* (Herders Theologischer Kommentar zum Neuen Testament IX; Freiburg – Basel – Wien 1974).
- NESTLE E. ET AL. (ed.), *Novum Testamentum Graece* (Stuttgart ²⁸2012).

- OBERLINNER L., *Die Pastoralbriefe. Zweite Folge. Kommentar zum zweiten Timotheusbrief* (Herders Theologischer Kommentar zum Neuen Testament XI/2/2; Freiburg – Basel – Wien 1995).
- PENNA R., *Lettera ai Romani III. Rm 12–16. Versione e commento* (Scritti delle origini cristiane; Bologna 2008).
- PINDEL R., *W obronie prawdy Ewangelii: analiza literacko-retoryczna Ga 1, 11–2, 21* (Kraków 2001).
- PIŃOWAR A., *Składnia języka greckiego Nowego Testamentu* (Lublin 2017).
- POKORNÝ P., *From the Gospel to the Gospels. History, Theology and Impact of the Biblical Term euangelion* (Beihefte zur Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft 195; Berlin 2013).
- POPOWSKI R., *Struktura semantyczna neologizmów w listach Pawła z Tarsu* (Lublin 1978).
- POPOWSKI R., *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu. Wydanie z pełną lokalizacją greckich haseł, kluczem polsko-greckim oraz indeksem form czasownikowych* (Prymasowska Seria Biblijna 3; Warszawa 1994).
- ROMANIUK K., *List do Rzymian. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz* (Pismo Święte Nowego Testamentu VI/1; Poznań – Warszawa 1978).
- ROSIK M., *Pierwszy List do Koryntian. Wstęp. Przekład z oryginału. Komentarz* (Nowy Komentarz Biblijny VII; Częstochowa 2009).
- SANTIAGO G.O., „Euangelion alle origini del cristianesimo”, *Rivista Biblica* 64/1–2 (2016) 189–208.
- SCHILLING O., „בִּשְׂרָ, bšr”, *Theological Dictionary of the Old Testament*, t. 2 (ed. J.G. BOTTERWECK, H. RINGGREN, H.-J. FABRY), (Grand Rapids 1975) 313–316.
- SCHLIER H., *Der Brief an die Galater* (Kritisch-exegetischer Kommentar über das Neue Testament VII; Göttingen ⁵1971).
- SCHLIER H., *Der Römerbrief* (Herders Theologischer Kommentar zum Neuen Testament VI; Freiburg – Basel – Wien ²1979).
- SCHNIEWIND J., *Die Begriffe Wort und Evangelium bei Paulus* (Bonn 1910).
- SPICQ C., *Notes de lexicographie néo-testamentaire: Supplément* t. 3 (Orbis Biblicus et Orientalis 22/3; Göttingen 1982).
- STASIAK S., *List do Rzymian. Wstęp. Przekład z oryginału. Komentarz* (Nowy Komentarz Biblijny VI; Częstochowa 2020).
- STRECKER G., „Das Evangelium Jesu Christi”, *Jesus Christus in Historie und Theologie. Neutestamentliche Festschrift für Hans Conzelmann zum 60. Geburtstag* (ed. G. STRECKER), (Tübingen 1975) 503–548.
- STRECKER G., „εὐαγγέλιον”, *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, t. 2 (ed. H. BALZ, G. SCHNEIDER), (Stuttgart 1981) 176–186.
- STRONG J., *Grecko-polski słownik Stronga z lokalizacją słów greckich i kodami Popowskiego* (Prymasowska Seria Biblijna 42; Warszawa 2015).
- STUHLMACHER P., *Das paulinische Evangelium. I. Vorgeschichte* (Forschungen zur Religion und Literatur des Alten und Neuen Testaments 95; Göttingen 1968).
- TOMCZYK D., „Rudolfa Bultmanna koncepcja kerygmatu pierwotnego Kościoła a pojęcie τὸ κήρυγμα w Nowym Testamencie”, *Scriptura Sacra* 24 (2020) 131–154.
- TRONINA A., „Dobra Nowina u bram Samarii (2 Krl 7)”, *Verbum Vitae* 2 (2002) 19–30.

- WEGENAST K., *Das Verständnis der Tradition bei Paulus und in den Deuteropaulinen* (Wissenschaftliche Monographien zum Alten und Neuen Testament 8; Neukirchen 1962).
- WOJCIECHOWSKI M., *Apokalipsa świętego Jana. Wstęp. Przekład z oryginału. Komentarz* (Nowy Komentarz Biblijny XX; Częstochowa 2012).
- WOLTER M., „Das Evangelium”, *Paulus Handbuch* (ed. F.W. HORN), (Tübingen 2013) 337–342.
- WOLTER M., *Paul. An Outline of His Theology* (Waco 2015).
- ZERWICK M., *Biblical Greek* (Scripta Pontificii Instituti Biblici 114; Rome 1963).
- ZMIJEWSKI J., *Paulus – Knecht und Apostel Jesu Christi. Amt und Amtsträger in paulinischer Sicht* (Stuttgart 1986).

Dominik Tomczyk – doktor teologii, Wydział Teologiczny Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie. Jest autorem wielu artykułów naukowych z zakresu charyzmatycznego pentekostalizmu i teologii biblijnej. Zainteresowania badawcze: zagadnienie nowotestamentowego apostołatu i charyzmatów w *Corpus Paulinum*, bogactwo i finanse w Biblii.